

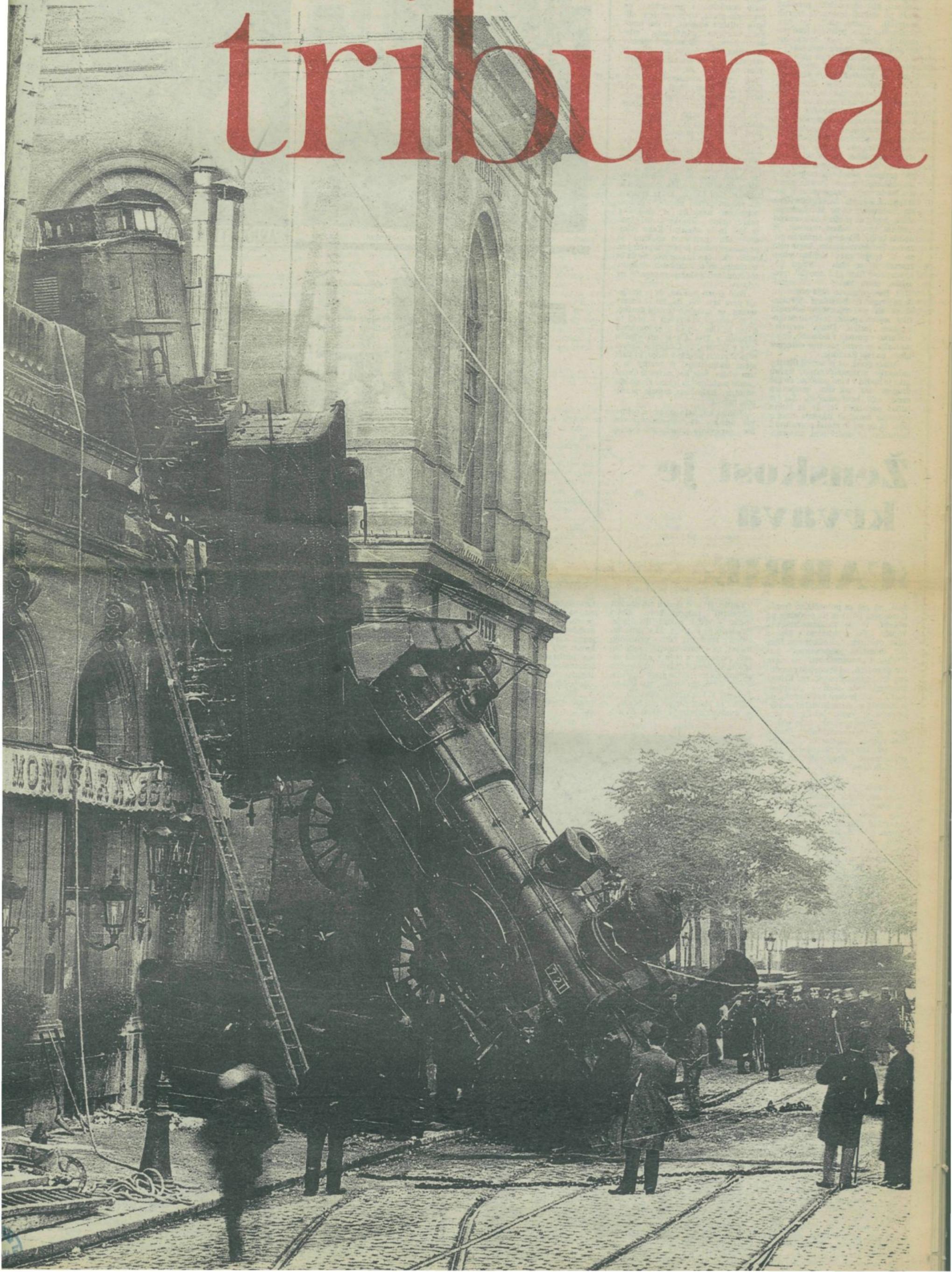
STUDENTSKI ČASOPIS

3 DIN.

LETNIK XXVIII ŠT. 8

LJUBLJANA, 25. 12. 78

tribuna

ZENSKOST JE KRVAVA (PODUK IZ FILMA „CARRIE“)

Hoditi v kino je najprej poučno in šele potem zabavno ali potreba ali kaj takega. Še posebej velja to za megleno Ljubljano, slovensko prestolnico, kjer smo deležni presežne sreče po milosti institucije zaprtih projekcij, „ocenjevalk“, ko nas, obiskovalce kina, pristojni lepo porazdelijo glede na našo dovzetnost za ponujene kulturne vrednote – dobrote, se pravi glede na našo razredno pripadnost: za elito kino Komuna, za poljudnejše, a menda še zmeraj kvalitetne filme Union, II. kvaliteta je poslana na Vič, III. razred in spektakli sodijo v Šiško, tropine kritičkega izcedka pa v Slogo, da se razredno nasprotje prikrije in prekrije z nacionalnim (v Slogi se celo dnevnik predvaja v srbohrvaščini, za „južne brate“). Malomeščanstvo filmov, ki jim je usojeno, da se odvrtijo v Slogi, je pač premalo plemenita za ljubljansko malomeščanstvo. Da kdo izmed nas ne bi zašel tja, je posebej pookrbjeno, saj celo Z., ki gleda filme materialistično in ne kot malomeščani, pravi, da je bila v Slogi enkrat samkrat in še takrat, citiram, je dobila bolhe. Na drugi strani pa poznana kritičarka Sjavka, kako neki so se mogli pred slabim letom zmotiti in so dali v Slogo Borowczykov film „La marge“ (prevajalec temu kleno de „Pocestnica“). Res, gospa, to velja popraviti: dajte drugič tja Bergmana ali Polanskega ali pa najnovejši slovenski film, seveda s podnaslovi v hrvaško-srbskem jeziku. Druga varianta: Mazurko v postelji v Komuno, če pa mazurka ne zveni pravšnje elitnemu ušesu, pa raje Rektorja.

Balazs pravi, da je temelj filmske industrije malomeščanstvo. Ravno zato je hoditi v kino poučno: če nič drugega, nas vsak film, narejen za mase, uči konformnosti. Saj je lahko popularen le, če se loteva aktualne tesnobne izkušnje množic (kjer bi mogel in moral posredovati historični in dialektični materiali-

jo te šele zares izključijo iz svoje sredine na rob. Zdaj šele postane zanje nevzdržna njena drugačnost, izjemnost njene subjektivne ekonomije. Za razliko od sošolk ne ve, čemu njena kri. Sošolske to sprejmejo normalno, s sovraštvom: ne prenesejo groze, ko je ogrožena njihova mitična ženskost, ki jim omogoča iluzorno „pravilnost“ mladosti, ki se je „spominja“ njihova učiteljica. Prav kakor učiteljica in ravnatelj, ki sta osupla nad dejstvom, da Carrie „ne ve“, so sošolke zgolj uspešno socializirane. Učiteljin pedagoški ideal je seveda utvara enotnega, homogenega razreda. Ta homogenost je zaradi razrednih razlik v šolskem razredu nemogoča, obenem pa je realna homogenost, kolikor jo je mogoče doseči, zmerom že dosežena prav z izključitvijo izjem in to zna razred navadno opraviti sam (če je „pravilno“ sestavljen). Da krščanski rek „... in zadnji bodo prvi“ v materialistični dialektiki ni prida uporaben je izkusila tudi Carrie, ko je zmogla na svojem prvem plesu. V najbolj nebeškem trenutku se znajde v peklju, oblika s svinjsko krvjo. (Spet ta kri! in še svinjska! Kako svinjsko!) Biti „prvi med enakimi“ je pozicija, s katero je prvi na prefrigan način izključen iz množice, ne da bi bil izključen in morebitna vrednost o nerodnosti položaja le-tega še ne odpravi.

Pred grozo poduka, da je slavljene prve krvi mit, da, ko se enkrat zamaje, se zamajejo temelji družbe, ki jo pomaga vzdrževati – pred to grozo se film umika v nadomestno kopanje v krvi. Če se zdi smešen celo v prizoru, ko Carriejina krvava roka iz groba poseže v moro, ki tlači njene izključitelje, je vendar še v tem srhljiv. Šele kot mrtva se Carrie „zares maščuje“ in izjema ravno kot odsotna, izključena zamaje pravilnost pravila.

Toliko kot zelo skromen prispevek nikakor ne tako samoupravne utrujanju proletarskih pozicij

Ženskost je krvava

»CARRIE«

zem, saj gre za potencialno fronto razrednega boja) in jih predeluje po občem, to je malomeščanskem, kopitu. „Vsi se znajdejo v kino z istim občutjem“. Kolikor ima filmska industrija „umetnostne“ pretenzije, si „enoznačnosti“ ne more več privoščiti, saj je postalo preočitno, da „enoznačnosti“ ni. Kritika industriji rada sledi v „večplastnost“, ker je slepa za paradoks, da je historično materialistični poduk, se pravi subverzijo pouka, ki se v filmu očitno predvaja, lažje izvleči prav iz „drugorazrednih“ filmov, naslovljenih „kriminalke“, „srhljivke“ ipd., kot pa iz zavajajoče „mno-go značnosti“, „družbenih“ ali „psiholoških dram“.

„Carrie“ je tak „drugorazreden“ film, „uspešnica“, „srhljivka“, dana na spored v viški dvorani, da si elita prej ogleda npr. „domačega Čehova“ in potem, če ji ostane čas, morda na Vič. Ne bomo pritrjevali temu, da je režiser „Carrie“, Brian De Palma, res „drugi Hitchcock“. Ne zanima nas niti, če je vsaj tretji ali četrti. Niti se ne bomo zmrdovali nad parapsihologijo v filmu, ker je to področje, na katerem je ilustrirani tehnik SZDL bolj domač od nas, kaj šele, da bi odondod vlekli kakšne sklepe v smislu povezave med filmskim in TV sporedom, pokvarljivostjo blaga, ki se imenuje mladina in pobjem v Gvajani. Tudi to drugim medijem bolj leži.

Zanima nas kri – kri Carriejine prve menstruacije. Kot pravi R., je ženska vključena v družbo s krvno vezjo. Njena naloga je reprodukcija vrste, njeno delo, materinstvo in gospodinja pa ni priznana za produktivno in je delite dela znotraj družine prepuščena v glavnem privatni iniciativi. Družbeni položaj žensk v kapitalizmu je obenem „nekaj med patriarhalnim suženjstvom in fevdalno odvisnostjo“ in ničudno, da je ženska vpeljana v svojo družbeno vlogo z mitom in iniciacijo.

V velemestih ZDA velja prva menstruacija za vstopnico, ki ene od otrok popelje v ženskost. Ženska je ženska, dokler je mlada, mlada pa je, dokler izžareva ženskost, se pravi mladost itn. Za bivšega otroka je kri prve menstruacije praviloma sreča, ker ga pripušča na ples, v družbo drugega spola. Pravilo sreče potrjuje izjema, Carrie. Kri ji priteče zadnji v razredu. Dovolj radikalni psihologi bi ta zaostanek pripisali njeni „versko blazni“ materi, ki ji to pomeni izvorni greh.

Pordečitev odpravi zaostanek, ne odpravi pa Carriejine vloge izključenke, grešnega kozla (ali boljše: žrtvene ovčice), nasprotno – zdaj, ko je „na istem“ z ostalimi dekleti,

v kulturi. Mi smo skušali nič več kot izkoristiti nasprotnikovo šibko točko – več je naloga filmologije. Poudariti pa je treba, da si samo katedrski marksisti lahko privoščijo luksuz, da v spremenjenih zgodovinskih razmerah v boju z novimi nasprotniki zmeraj enako (ne)uspešno ponavljajo to ali ono gesto klasikov. Če z Leninom vemo, da imamo opraviti s konkretno situacijo, „o kateri ni Marx zapisal niti besede“, se pred nas postavlja naloga, da kul-

turi, ki se nam ponuja, ne verjamejo na lepo besedo, marveč smo jo nenehoma prisiljeni materialistično obrabati, iskati njeno racionalno jedro. Zato ne bomo, dragi C., jadjikovali nad kokakolo – sploh pa, je mar proletarsko stališče piti zgolj iz samoupravno vzgojenega sadja iztisnjeni fructa-juice? – zaključiva raje bojno geslo: „Pijmo kokalolo – in še bolj bomo imeli imperalizem v želodcu!“

Jože Vogrinc

MOBUTU

SESE SE&C

MARIONETTENTHEATER Brenat FASCISME IN ZAIR

Tanki proti tradiciji

Za konec tedna je primel vrhunec verskih praznovanj v Iranu, hkrati pa tudi vrhunec nevarnosti za šah in njegov režim, ki so ga veski voditelji sklenili vreči, če je preveč »progresivna«. Toda na kocki ni zgolj eno izmed gospodarskih in strateških oporišč Zahoda, ampak tudi prihodnja usmeritev muslimanskega sveta. Zemljišči s velja nad tem, da najmočnejša vojska v tem svetu nima več kot 50-odstotno možnost, da se zoperstavi tolpi na ulici, ki lahko modernim tankom postavi po robu samo svojo srednjeveško fanatičnost.

»Sunday Telegraph

London

Dne 23. 3. 1943 je New York Times na četrti strani objavil, da v neki balkanski državi Jugoslaviji kraljevi narodni vojski zoperstavi tudi nekaj gozdnih tolpi in rdečskih banditov, ki se „nočejo pridružiti“ boju proti okupatorju. Dne 12. 1978 je glasilo SZDL SR Slo nije DELO na deveti strani objavil ponatis članka Tanki proti tradiciji (brez komentarja), kjer se razred nasprotja v Iranu reducirajo na „vska praznovanja, prihodnost muslimanskega sveta, tolpo na ulici njevo srednjeveško fanatičnost“. Andrej Novak je dal ponatis članka iz Sunday Telegrapha, London. Da to ni slučajnost dokazuje tudi članek na isti strani 30 cm. levo, ki govori o grdem obnašanju Bokassinoga sina. Očitno tudi najbližji reakcionarni in buržoazni viri najraje svoje mesto v glasilu SZDL.

TRIBUNA – ŠTUDENTSKI LIST
TRG OSVODITVE 1/11, soba
Telefon: 21-280
61000 LJUBLJANA

UREDNIŠTVO:

(glavni urednik) (povorni urednik) Igor Bavčar.

Franc Milošič (Univerza), Boj Korsika, Svetomir Jurcan (Teorija), Blaž Lukan, Igor Žagar (Kultura), Rudi Podgornik, Staško Južnič (Naravoslovje).

(grafično oblikovanje) Ante Gorčič

Nives Vidrih (lektura), Mitja N. ruško (prodaja), Tania Zgonc – t. nica.

IZDAJATELJSKI SVET: Ružička Rizman, Matjaž Maček (predsednik), Milan Katič, Srečo Kalar, Veselko Šeško, Viktor Lovrenčič, Miran Šušteršič, Aleš Erjavec, Srečo Krin, Staško Zajc, Igor Bavčar.

Uradne ure so vsak delavnik od 10 do 13. ure.

Priprava za tisk: Dnevnik, BEP, Tisk: Tiskarna Ljudske pravice Ljubljana

Redni javni sestanki uredništva ob ponedeljkih ob 17. uri.

Naročnina: celoletna za dijake študente je 50 din, za druge 75 din. Poština plačana v gotovini. Rokopisov ne vračamo in pisem uredništva ne honoriramo.

Številka žiro računa: 50101-678-47303, z obveznim pripisom za Tribuno.

Oproščeni temeljnega davka na premet po pristojnem sklepu št. 421-1/70 od 22. januarja 1973.

Izdaja UK ZSMS Ljubljana

INTERVJU

INTERVJU S PREDSEDNIKOM REPUBLIŠKEGA SVETA ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE ••••• Usmerjeno izobraževanje
TOVARIŠEM EMILOM ROJCEM

1. vprašanje

V letošnjem letu smo v Tribuni že večkrat kritično analizirali koncept usmerjenega izobraževanja in ob tem zlasti opozorili na to, da vzroke za „anarhičnost“ vzgoje in izobraževanja, kakršnega imamo danes (in ga je potrebno ukiniti!) ne gre iskati (zgolj) v vzgojno-izobraževalnem sistemu ampak v „zdrženem delu“, v načinu produkcije in odnosih, ki jih poraja naš prehod na način produkcije. Z ustavo in zakoni začetna svobodna menjava dela tudi v tej veji produkcije produkcije sledi zakone blagovne produkcije, deluje zato po tržnih zakonitostih – ponudbi in povpraševanju, itd. Zato smo mnenja, da preobrazbo vzgoje in izobraževanja ni mogoče izpeljati (tako, da bo v oblasti delavskega razreda!) ločeno od preobrazbe odnosov v „zdrženem delu“, od revolucioniranja obstoječega načina produkcije in produktivnih odnosov, se pravi zmage delavskega samoupravljanja. Zato tudi menimo, da prilaganje vzgoje in izobraževanja „zdrženemu delu“ (tu ne gre zgolj za kvantiteto – tj. število kadrovske potrebe – ampak in predvsem za kvaliteto) ni rešitev, kajti to, ob nespremenjenem načinu produkcije in produktivnih odnosov, bodo odpravljena temeljna nasprotja, ki jih ta produkcija/delitev dela poraja in tedaj bo uresničena tudi misel o povezavi dela in izobraževanja.

Zanima nas:

a) Ali je preobrazba vzgoje in izobraževanja v usmerjeno izobraževanje zgolj prilaganje vzgoje in izobraževanja „zdrženemu delu“ ali pa (in na kakšen način) se s preobrazbo odpravlja nasprotja v „zdrženemu delu“, nasprotja, ki so v končni instanci tudi nasprotja vzgoje in izobraževanja?

Vaši osnovni tezi v tem prvem vprašanju sta brez dvoma jasni in nesporni. Nikakor ne gre pri sedanjih reformi zgolj za prilaganje vzgoje in izobraževanja zdrženemu delu, temveč za oblikovanje vzgojno-izobraževalnega sistema, ki bo sestavni del samoupravno organiziranega zdrženega dela.

Preko novih družbenoekonomskih odnosov, samoupravnega planiranja izobraževalnih potreb, skupne oblikovanja vzgojno-izobraževalnih programov in s sporazumevanjem o ceni vzgojnoizobraževalnih storitev v celotnem zdrženem delu, gre do temeljne poti sedanje reforme šolskega sistema. Z njimi se v marsičem lomijo klasični modeli tega sistema, tradicionalizem njegovih oblik, metod in vsebine, njegova absolutna avtonomnost, nezadovoljiva vključenost v razvojne programe zdrženega dela in zaostajanje za potrebami celovitega družbenega razvoja.

Drugeče povedano, kolikor bolj bodo delavci v TOZD nosilci samoupravnega načrtovanja lastnega in širše družbenega razvoja, kolikor več bodo razpolagali s celotnim dohodkom, povezovali in usklajevali v krajevni skupnosti svoje delovno-proizvodne s širšimi družbeno-kulturnimi potrebami, kolikor bolj bodo preko interesnega planiranja vplivali na zadovoljevanje osebnih in skupnih družbenih potreb po izobraževanju, kulturi, zdravstvu ipd., toliko širše se bodo kot delavci v organizacijah zdrženega dela in občani v krajevni skupnosti uveljavljali kot subjekt prave vzgoje in izobraževanja.

Brez te nove realnosti ni prave reforme. Nič več ni mogoče govoriti o odnosu „šola in zdrženo delo“, ampak le o odnosih „šola kot zdrženo delo“. Prav zato tudi izpeljave koncepta reforme od predšolske vzgoje do univerze gradimo na vseh temeljnih samoupravnih subjektih, to je na TOZD, KS in samoupravnih interesnih skupnostih in na zakonu o zdrženem delu. V nekaterih rešitvah pa gremo že globlje od samega zakona o zdrženem delu, zlasti ko gre za oblikovanje skupnih osnov svobodne menjave dela in preko nje novih družbenoekonomskih odnosov v zdrženem delu.

Potrebno bo še veliko storiti predvsem za smeješe slovo od stare miselnosti, liberalističnih, tehnokratsko-pragmatičnih pogledov in navad v vzgojnoizobraževalni praksi ter proračunske logike v načrtovanju vsebine in oblik vzgoje in izobraževanja. Tu ne bo šlo brez

zavzetega angažiranja subjektivnih dejavnikov, v okviru katerih ZSMS nikakor ne bi smela biti na obrobju. Vsa protislovja, ki jih nosi s seboj proces samoupravnega konstituiranja združenega dela, se kažejo tudi na vzgojnoizobraževalnem področju. Razreševati in presegati jih je mogoče učinkovito le s poglobljanim samoupravnim delegatskim odnosom.

Ko gre za preobrazbo naših šol, izstopa kot ključni vzvod tega procesa prav ustrezna vsebinska povezanost delegatov uporabnikov z delegatsko bazo v zdrženem delu. Kjer te ni, ni slutiti pravega podružbljanja šole. To postaja očitno že pri celodnevni osnovni šoli, kate koncepcijski in presegati jih je mogoče učinkovito le s poglobljanim samoupravnim delegatskim odnosom.

Smo v procesu reforme vzgoje in izobraževanja, ki ima svoje izhodišče v konceptu permanentnega izobraževanja delovnega človeka za njegovo samoupravno družbeno vlogo in proizvodne funkcije. Zato ob izobraževanju za delo in ob delu, postavljamo v ospredje zlasti izobraževanje iz dela, ki naj poteka v skladu z interesi posameznikov, programi razvoja organizacij združenega dela in širšimi ter dolgoročnimi družbenimi razvojnimi potrebami.

Le s takšno usmeritvijo reforme smo lahko čvrsteje na poti, ki vodi k ponovni sintezi, k spajanju učenja in dela, znanja in kulture s proizvodno ter drugo dejavnostjo delovnega človeka. S tem pa postajata vzgoja in izobraževanje aktiven dejavnik razreševanja protislovij v zdrženem delu in nenehna revolucioniranja njegovih samoupravnih temeljev.

b)

Kje so, po vašem mnenju, vzroki za to, da se velika večina odloča za „neproduktivne“ poklice (neproduktivne v smislu, da se odločajo za študij družboslovja, se zaposlujejo v državni ali drugi administraciji in upravi; to poudarjamo zaradi tega, ker nedvomno tudi tim „neproduktivni“ poklici s tem, ko skrbje za reprodukcijo obstoječih odnosov, prispevajo k produktivnosti!) in zakaj prihaja do prekvalifikacij v te poklice?

Tudi sam sem mnenja, da je možno zelo malo poklicev kar vnaprej proglasiti za neproduktivne, saj če gre za delovnega človeka in pravo delo, je v slehernem človekovem delu neka ustvarjalnost. Zato tudi kritične ocene vsled neustrezne strukture šolajočih v sedanjih izobraževalnih ekspanzijah ne grejo na ta račun. Z njimi v prvi vrsti zdrženo delo opozarja na to, da se premalo šolajočih odloča za usposabljanje in izpopolnjevanje v poklicih, katerih delovna opravila in naloge služijo razvoju materialnih osnov, v prvi vrsti proizvodni dejavnosti gospodarstva.

K vse pogostejši praksi bega iz proizvodnje v administracijo ter odločanju mladih za zunaj proizvodne poklice prispevajo po mojem zlasti naslednji razlogi: odsotnost in neučinkovitost usmerjanja v izobraževanje, raznolikost v izboljšanju pogojev dela znotraj družbenega dela oziroma zaostajanje v spreminjanju delovnih pogojev v nekaterih posebej zahtevnih proizvodnih procesih (gradbeništvo, rudarstvo, kemična industrija ipd.) ter zelo pomembno tudi vpliva neuresničeno nagrajevanje po delu, glede na to, da še ne ocenjujemo povsod človeka po njegovem prispevku v delovnem procesu, ampak še po delovnem mestu, po položaju in tudi po formalni diplom. Nedotakljivost in stabilnost dohodka v nekaterih službah se najlepše kaže pri delitvi osebnih dohodkov, ki so v raznih upravah, strokovnih službah SIS-ov, v delovnih skupnostih skupnih služb in še ponekod, praviloma višji kot v proizvodnji za sorodno vrsto del. In tako se v teh družbenoekonomskih motivih rojeva nezadržna usmeritev v administrativna opravila preko bitke za spričevalno in diplome, namesto da bi se ljudje odločali za nadaljnje izobraževanje na osnovi lastne notranje potrebe po popolnejšemu obvladovanju del in nalog, ki jih opravljajo v zdrženem delu.

Zato ni toliko problem, da se znaten del mladih odloča za študij družboslovja, ampak v tem, da mesta za uveljavitev pridobljenih znanj določeni del mladih noče najti v sferi proizvodnega dela, ampak zunaj njega in tudi izven jasno opredeljenih družbenih razvojnih potreb

(energetika, prehrana, infrastruktura). Res pa je, da se odločno premalo mladih odloča za proizvodnotehnične poklice, tu smo pa že spet pri usmerjanju. To usmerjanje pa začne v smislu razvijanja afinitet in sposobnosti že v predšolski vzgoji, preko interesnih tehniških dejavnosti učencev v osnovni šoli in proizvodno-tehnične vzgoje v usmerjenem izobraževanju. Pa tudi štipendijska politika ni še povsem vpeta v vzpodbujanje interesov mladih za proizvodno-tehnične šole in študije.

2. vprašanje

V razpravah o preobrazbi vzgoje in izobraževanja v usmerjeno izobraževanje je veliko povedanega tudi o usmerjanju v nadaljnje šolanje (z usmerjanjem naj bi se pričelo že v predšolski vzgoji, se nadaljevalo v osnovni šoli in po njej v usmerjenem izobraževanju) v skladu s sposobnostmi, zmožnostmi in interesi posameznika (ter interesom zdrženega dela, kar smo obdelali že v prejšnjem vprašanju). Če se strinjamo v opredelivni, da je nadarjenost posameznika produkt in posledica družbenih okoliščin (razrednih nasprotij) v katerih je posameznik odraščal in odraščal in (naj)manj nekih „naravnih in vnaprej danih“ sposobnosti, nas zanima:

a)

Kako (oz. Ali) bo usmerjeno izobraževanje element razredne socialne politike v smislu zagotavljanja izobraževanja delavskemu razredu, saj vemo, da je od tega v veliki meri odvisno uveljavljanje delavskega samoupravljanja? Ali drugače – v čem je razrednost usmerjenega izobraževanja?

Uvodoma naj pojasnim, da usmerjanje, ki ga kot reformno načelo vgrajujemo v izobraževalni sistem, ne pojmuje drugače kot proces organizirane družbene skrbi in pomoči v razvoju sposobnosti in nagnjenj sleherne osebnosti, na katerikoli stopnji tega razvoja. Pomemben smoter tega procesa je pripeljati do čimtesnejše skladnosti med izobraževalnimi interesi in sposobnostmi posameznikov ter družbenimi potrebami in možnostmi pogojev, da bo posameznik ustvarjalnost svoje osebnosti lahko uresničil v družbeno koristnem delu. Pristajši povsem liberalnih pedagoških teorij vidijo tudi v tako koncipiranem usmerjanju in usmerjanem izobraževanju grožnjo nevarnosti nasilja nad otrokom in omejevanja razvojnih možnosti mladih. Nič jih pa ne moti stanje, ko s spričevalom ali že z diplomom v žepu mlad človek ugotovi, da zanj ni ustrezne zaposlitve.

Prav ugotovljate. Usmerjeno izobraževanje je razredno vprašanje v spletu samoupravne preosnove naše družbe. Kaže se v odpravljanju dualizma med šolanjem za intelektualne in proizvodne poklice, v uvajanju širše kulturne in družbenoekonomske razgledanosti s tako imenovano skupno vzgojnoizobraževalno osnovo v začetku vseh šol usmerjenega izobraževanja in v večji propustnosti na visokošolski študij, za katerega so imeli doslej absolutni gimnazij največkrat vnaprejšnji vizo. Pa ne le to, tudi decentralizacija visokošolskega študija, ter praksa dinamične izgradnje dijaških domov po Sloveniji, bodo ob ustrezni kadrovski naravnosti štipendij znatno približali možnost šolanja tistim delavskim strukturam, ki so jim bila doslej šolska vrata še marsikdaj priprta. Predvsem pa bo vse večja uveljavitev izobraževanja iz dela t.j. že zaposlenih pomagala odpravljati posledice ozkih škarij za nadaljnje izobraževanje prav tistih, pri katerih je skladnost pred interesom in potrebo za izobraževanjem lahko najjasnejše izražena.

Namenoma sem dal odgovor praktične in ne teoretične narave na to vaše vprašanje o razrednosti izobraževanja. Ta drugi vidik je namreč dovolj jasno opredeljen v posameznih družbenopolitičnih izhodiščih za reformo obstoječega šolstva v usmerjeno izobraževanje. Če bi pa govorili o njem, zagotovo ne bi smeli izpustiti dejstva, da šole s to sedanjo reformo, katere subjekt postaja zdrženo delo, dobivata delovni človek in občan možnost vplivati na samoupravno izobraževalno politiko, na pogoje, vsebino in odnose v izobraževalni dejavnosti ... in tudi ne to, da študentje prikrat in edinstveno v svetu soustvarjajo skozi delegatsko upravljanje svoj enakopraven položaj v procesu izobraževanja.

b)

Kakšno je, po vašem mnenju, razmerje med (interesi) in nagnjenji ali sposobnostmi?

Težko je odgovoriti na to vprašanje. Iz izkušenj lastnega pedagoškega dela na različnih ravneh dela med mladimi vem le to, da gre v pogledu razvijanja in usmerjanja (beri socializacije) interesov, nagnjenj in sposobnosti za eno bistvenih preizkušenj, za temeljni kamen preverjanja ustreznosti teorije in prakse socialistične samoupravne vzgoje. Razvoj prostovoljnih interesnih dejavnosti, ki je še posebej poudarjen v konceptu celodnevne šole, razvejan in strokovno pripravljen proces poklicnega usmerjanja ter povezovanje učenja z delom, teorije s prakso skozi celotno usmerjeno izobraževanje, so gotovo nepogrešljive poti v iskanju odgovorov o človekovi uspešnosti in osebni sreči, ki se v največji meri uresničuje prav v vsakodnevnem ustvarjalnem delu.

3. vprašanje

To vprašanje se neposredno navezuje na predhodnje. Dokumenti in stališča republiških organov, ki se ukvarjajo s pripravo na preobrazbo vzgoje in izobraževanja, poudarjajo, da (citiramo) „predšolska vzgoja zlasti odpravlja posledice odraščanja v različnih socialnih in kulturnih razmerah“ (konec citata). V skladu s tem se tudi v konceptu usmerjenega izobraževanja predšolsko vzgojo še naprej razvija, kar je nedvomno potrebno. Res je tudi, da je predšolska vzgoja ta, ki med drugimi odpravlja te posledice, vendar se nam ob tem postavlja vprašanje:

a)

Ali gre v usmerjenem izobraževanju zgolj za odpravljanje posledic odraščanja v različnih kulturnih in socialnih razmerah ali pa (in kako) za odpravljanje različnih socialnih in kulturnih razmer?

S celotno sedanjo reformo vzgoje in izobraževanja poskušamo vplivati na presežanje posledic različnih kulturnih in socialnih razmer življenja otrok in mladine, hkrati pa tudi odpravljati vzroke in posledice še neobvladovane socialne diferenciacije. V ta namen v programih reformne akcije razširjamo nekatere oblike predšolske vzgoje na vse otroke v krajevni skupnosti, tudi na tiste, ki niso redno zajeti v vrtec. Večja skrb TOZD za organizirano socialistično predšolsko vzgojo bo gotovo vplivala tudi na izboljšanje socialnih razmer v družinah, na dvig kulturne socializacijske vloge družine v procesu vzgoje. S približanjem in izravnano možnostjo izobraževanja za delo, ob delu in iz dela mladine ter zaposlenih pa bo, dolgoročno gledano, z ustvarjanjem kvalitetnejše in ustrežnejše kvalifikacijske strukture zaposlenih, z vse večjo intelektualizacijo proizvodnega dela ter višjo produktivnostjo celotnega družbenega dela, mogoče govoriti tudi o odpravljanju različnih socialnih in kulturnih razmer udeležencev v izobraževanju

4. vprašanje

Naj vam na koncu, kot predsedniku univerzitetnega sveta ljubljanske univerze, zastavimo še nekaj vprašanj o univerzi. Izhajamo iz stališča, da je vzgojno-izobraževalni proces nedeljiv, ker govorimo o institucionalizirani vzgoji in izobraževanju, torej od predšolske vzgoje pa do univerze. Vendar pa menimo, da je dejavnost univerze, kot institucije, izolirana od dejavnosti fakultet, čeprav poteka na fakultetah isti produkcijski/pedagoški proces! Zanima nas:

a)

Kako se univerza, univerzitetni svet vključuje v razredni boj v znanosti in vzgoji in izobraževanju? Kako se je vključil v razpravo o usmerjenem izobraževanju in kaj ta koncept prinaša univerzi?

b)

Kako je univerzitetni svet v tem kontekstu zastavil rešitev socialnih problemov in s tem v zvezi posebej problemov v študentskem naselju o katerih je Tribuna v lanskem letu že pisala?

c)

Zakaj, če se strinjate z našo uvodno oceno, prihaja do praznine med delovanjem univerze in fakultetami? Ali lahko to pripisemo nerazvitim samoupravnim odnosom?

IV. vprašanje

Za zadnje vprašanje bo žal izgleda preostalo najmanj časa in prostora. Zato ga z neizpremenjeno iztočnico predlagam za eno naslednjih poglobljenejših obravnav, ki bi se naj prav tako pojavila na straneh „Tribune“ in vključila poleg zastopnikov visokošolskih delavcev in študentov tudi delegate uporabnikov. Zanimive bi nam bile in študentom najbrž tudi, zlasti njihove refleksije, njihove sodbe o dosežanem odpiranju univerze navzven, o njenem povezovanju v zdrženo delo.

Kar zadeva mojo lastno oceno, je ta namreč zelo raznolika za posamezne visokošolske sredine glede njihovih reformnih premikov. Vloga univerzitetnega sveta v procesu sedanje samoupravne preosnove univerze izpade marsikdaj protislovno. Po eni strani skuša univerzitetni svet izvrševati pooblastila, katera so nanj s sporazumom o združitvi v univerzo prenesle njene članice, po drugi strani pa želi biti dejavnik utrjevanja samostojnosti in samoupravne odgovornosti posameznih fakultet in akademij. Z zadovoljstvom opažamo, da univerzitetni organi z vse manj nostalgije spremljajo in podpirajo z uporabniškimi strukturami združenega dela in postopnega rahljanja desetletja tradicionalne popkovine, ki jih je vezala v univerzo.

Reforma prinaša članicam univerze jasne in zahtevne naloge: usklajevanje študijskih programov s potrebami združenega dela in družbenega razvoja in njihovo povezovanje s programi na predhodnih stopnjah izobraževanja, sodelovanje v usmerjanju vpisa, razvijanje novih družbenoekonomskih odnosov v okviru enot in posebnih izobraževalnih skupnosti, tesnejšo vpetost programov raziskovalnega dela v pedagoško in razvojno delo, poglobljanje tripartitnega delegatskega odnosa in neposrednega samoupravljanja na visokošolskih temeljnih in delovnih organizacijah, in še mnoge druge.

In kje začeti? Pri svetu sleherne visokošolske TOZD in DO je treba najprej priti do kritične analize danega stanja in skupaj z uporabniki pripraviti predloge za nove programe, za skrajševanje študija, za njegovo večjo kvaliteto in učinkovitost ter tesnejšo povezanost s prakso. Zveza komunistov, ZSMS ter sindikalne organizacije bodo gotovo nepogrešljivi subjektivni dejavnik v uveljavljanju takšnega reformnega koncepta, pri čemer bo njihova tesnejša povezanost z družbenopolitičnimi organizacijami občin, v katerih delujejo posamezne VSTO in DO še kako potrebna.

Sprašujete še o študentskem naselju. Predvsem mislim, da imajo samoupravni organi in družbenopolitične organizacije akademij, fakultet in v okviru univerze na življenjski utrip študentskega naselja premajhen vpliv. „Tribuna“ je v preteklosti tudi posegla v nekatere probleme naselja, samo mislim, da ni posegla na zadosti široki fronti in da je izpustila iz osti kritične ocene prav tisti dejavnik, ki edinole lahko

NIKARAGVA

Sedmega decembra ob 20. uri je Tribuna, Forum in občudnijska dejavnost v ŠN organizirala skupno akcijo, ki je nosila naslov **ŽELEZO V OGNJU - POZIV KOVAČEM**. To je bil solidarnostni večer z ljudstvom Nikaragve, na katerem so nastopali Partizanski pevski zbor, Drago Mlinarec, študentje AGRFTV z nekaj recitali in Haime Ramirez, čilenec, begunec, ki je izvedel nekaj revolucionarnih latinskoameriških pesmi različnih avtorjev. Akcija je bila solidarnostna.

Celoten prihodek bo nakašan v pomoč ljudstvu Nikaragve, dežele, kjer fašistična diktatura velekapitalske marionete bje bo za eksploatacijo, za še in še in kjer eksploatairane množice pod vodstvom sandinistične fronte, njenega proletarskega jedra odpira nasprotno fronto.

Akcija je uspela. Velika dvorana študentskega naselja je bila polna. Na koncu naj vas opozorimo, da je to že druga akcija, ki jo Tribuna organizira v solidarnost latinskoameriških ljudstev.

uredništvo

NIKARAGVA

KŠOO, o katerem pa, sodeč po njegovem pisanju, ne ve kaj dosti ali še boljše, nič!!! Prvič. Tovaš Gorenc omenja klub obalnih študentov mest Kopa, Izole, Kopra in Pirana - Club degli Studenti del litorale. Že iz samega naziva kluba je razvidno, da so v klubu združeni študenti obalnih občin in ne samo mest, tov. Gorenc?!

Drugič. Tovaš Gorenc se sprašuje o neaktivnosti kluba v študentskem prostoru. Naj ga potolaživa, klub je za razmere v katerih deluje (pomanjkanje finančnih sredstev, brez klubskega prostora, aktivnost peščice študentov, neaktivnost velike množice, neaktivnost komunistov...) dokaj aktiven. V „slovenskem študentskem prostoru“ pa je dokaj aktiven, prisoten je ravno toliko kot ostali študentski klubi (informativni dan za srednješolce, smučarski tečaj, okrogle mize, kulturni programi, spoznavni večer, brucovanje, športna srečanja, klubsko glasilo...)

Tretjič. Tovaš Gorenc kritizira organiziranost študentov po mestih!? Po občinah, tovariš! To je velika razlika. Klub se po novem organizira po občinah. Do te reorganizacije pa so nas privedli naslednji vzroki:

- potreba študentov po medsebojnem boljšem poznavanju, kar je bilo v sedanji obliki nemogoče,
- premajhna aktivnost Pirančanov in Izolanov po občinah,
- interes le teh študentov po organiziranosti po občinah, - premajhna povezanost z matičnimi občinami,
- nov način organiziranosti obalnih DPO in s tem nov način financiranja;

Četrth. Tovaš Gorenc obravnava novo organiziranost študentov kot dvorezen meč - to dvoreznost pa ne utemeljuje, ampak opozarja na enoten gospodarsko-politični stroj obale, pri tem pa pozablja na sezansko področje, ki je tudi povezano z obalo. (lokalno kraška regija).

Petič. Tovaš Gorenc zelo skrbi za akcijsko enotnost obalnih študentov. Naj ga kar takoj pomiriva, da ta enotnosti tudi, do sedaj ni

bilo, ker so bili aktivni le koprski študentje. Po tej novi organiziranosti pa bodo aktivni tudi študentje obeh ostalih občin. Za usklajevanje enotnih akcij pa bo skrbelo koordinacijsko telo sestavljeno iz predsedstva vseh treh klubov in bo to še kako „kolektivno predsedstvo“.

Šestič. Tovaš Gorenc, priprava na novo organiziranost klubov obalnih občin se ne vleče kot nekakšna „jara kača“, ampak je nova stvarnost, ki bo potrjena na ustanovnih skupščinah treh klubov 19. in 20. decembra tega leta. Stroški za organiziranost niso samo denarni ampak tudi dobra volja dosežanih aktivnih študentov in njihovih pristašev.

Sedmič. Tovaš Gorenc se v svojem članku zelo boji za konkretno delo kluba problem stipendij študentov drugega letnika medicinske fakultete. Tovaš, bodite mirni, problem se vseeno rešuje kljub pravih prav na novo organiziranost. Če pa gre reševanje tega problema prepočasno, pa tega niso krivi študenti, ki aktivno delajo v klubu, ampak so tega krivi „zaskrbljeni tovariši Gorenci“ ki s svojo ogromno revolucionarnostjo, kritičnostjo, dvigovanjem glasu ter udarjanjem po mizi (porkamadonanjem, jebentanjem) ničesar ne storijo. Kvečjemu širijo dezinformacijo.

Tovaš Gorenc, klub ni neka imaginarna organizacija, klub študentov obalnih občin, so konkretni ljudje, to je nekaj aktivnih študentov proti tisočglavi brezciljni, neaktivni in nezadovoljni množici obalnih lenob, da o aktivnosti komunistov sploh ne govorimo, kajti so „avantgarda“ in jim delo v klubu ni potrebno!

Tovaš Gorenc, vabiva te na sestanek kluba, ki je vsak torek ob 18. uri v kleti četrtega bloka ŠN, kjer se boš lahko seznanil z aktivnostjo kluba, da ne bo pri vašem vzponu prišlo do nadaljnjih dezinformacij.

Kot člana kluba študentov obalnih občin, obljubljava, da bova za eno prihodnjih števil napisala pregled dela in namen kluba, ter program dela v bodočih obalnih klubih.

ČEH Leo PREGELJ Žarko

PREDSTAVLJAMO VAM:

Klub „Veli Jože“

V teh dneh smo zavili v četrti blok ŠN, da bi pogledali kaj in kako dela klub Veli Jože. Atmosfera je bila domača. V prvem prostoru se je pripravljala za nastop skupina Trio-kvartet. Dvajset ljudi je spremljalo njihove priprave. V drugem prostoru je skupina študentov igrala briškolo in tretet. Nekateri so „kibicirali“, drugi pa so se pogovarjali. Atmosfera kot ustvarjena za intervju. Poiskali smo predsednika kluba Milana Milovanovića. Preberite kako je bilo.

TRIBUNA: Milan, predstavi nam klub Istranov!

Klub studenata istrsko goransko primorske regije „Veli Jože“ okuplja oko 400 studenata iz občina Istre, Hrvatskog primorja i gorskog Kotara, koji studiraju ovdje na fakultetima u Ljubljani.

TRIBUNA: Kaj je osnovni cilj zbiranja oziroma zakaj klub obstaja?

Klub istarskih studenata postoji uglavnom zbog toga da okuplja članove kluba iz te regije, i to zato da bi tim članovima i ovdje u Ljubljani, pruži odredjeni ugodaj, osječaj pripadnosti toj regiji, i da bi potpomogao vraćanje tih članova u regiju nakon završetka studija.

TRIBUNA: Ko si prej omenil, da daje klub članom določeno ugodje, si misliš na to, da klub daje članom občutek „domaćega kraja“?

Kaliko sam ja shvatio, sama bit Kluba nije u tome da služi održavanju nacionalnog identiteta, nego da omogući članovima da se upoznaju sa drugim ljudima iz regije, prvenstveno zbog toga da bi mogli riješiti zajednički neke probleme, specifične probleme, koje mi imamo ovdje u Ljubljani, kao što je recimo jezik, drugačija sredina, pa i mentaliteta. Isto tako da pokuša zadržati članove vezane za onaj kraj odakle su došli, jer ipak u njihovo školovanje je uloženo 12 godina. Na njih se računa da će da se vrte poslije završenog školovanja, da pomognu onu privredu dole, i mislim da se sa pravom na njih računa u matičnim općinama.

TRIBUNA: Katera so klubske aktivnosti?

Unutar kluba mogli bi podjeliti aktivnosti u tri grupe; sportske aktivnosti kojima rukovodi sportska komisija, zatim kulturne aktivnosti kojima rukovodi komisija za kulturu, i društvene i političke aktivnosti.

Što se tiče sportskih aktivnosti, tu imamo organiziranu rekreaciju u SN dva puta tjedno, zatim sudjelujemo sa našim ekipama na raznim turnirima koji se priređuju u SN i nastojimo pružiti članovima da se „proluftaju“. Po mojem mišljenju do sada nismo u potpunosti uspjeli, jer recimo što se tiče sudjelovanja na turnirima, to je većinom desetak članova. Nije masovno kako bi mi htjeli.

TRIBUNA: Omenil si tudi tisto tretjo komisijo.

Da, aktivnosti društvenog i političkog značaja. Tu bi u prvom redu ubrojio saradnju sa matičnim općinama, sa općinama naše regije i to sa konferencijama omladine u matičnim općinama naše regije i to sa konferencijama omladine u matičnim općinama, zatim sa SIZ-ovima za standard učenika i studenata, sa SIZ-ovima za zapošljavanje u općinama, saradnja da tako kažem o zajedničkim problemima, kao što je pitanje kadrova, obavještavanje učenika srednjih škola o tome kakve su mogućnosti studiranja u Ljubljani.

TRIBUNA: Če se ne motim, je bil lani v klubu ustanovljen aktiv ZK.

Osnovan je prije tri godine. Na žalost okuplja oko 50-tak članova, na papiru, ali taj aktiv do danas nije oživio onako kako bi trebalo, dijelom što nema napravljen plan rada, no to je manja krivica, većim dijelom što članove rad u Aktivu ne zanima. Aktiv nema nikakve mogućnosti da te članove disciplinski goni ili da ih prisili da na neki način suradjuju u tom aktivu.

TRIBUNA: Lani se je v aktivu začela akcija - serija predavanja na teme, ki bi zanimale člane ZK in ostale člane kluba. Kolikor vemo, se je delo začelo, aktivnost pa je na koncu usahnila. Je to spet zaradi nezanimanja?

- Čini mi se da je upravo tako. Takve stvari smo pokretali i pred prošle godine i uspjeli smo „isfurati“ tri predavanja, ali nas je bilo na svakom predavanju strah hoće li doći ljudi, koliko će ih doći. Strah je bio opravdan, jer je dolazilo jako malo ljudi. Možda zato jer nisu vodjena predavanja na pravi način. Zato smo prošle godine pokušali organizirati vrstu razgovora, jednu vrstu „okruglog stola“, na različite teme. Prvi put je nekako uspjelo kako-tako, drugi put je totalno „kiksnuo“. Pokušati ćemo i ove godine, mada ne vjerujem da će ovogodišnja generacija popraviti „prosjek“.

Problem je i taj što se od nas traži iz općinskih konferencija omladine da radimo na društveno političkom osposobljavanju i izgradnjivanju kadrova, i Klub koji bi trebao imati takav profil rada i aktivnosti, no mislim da oni nisu upoznati na kakve poteškoće nailazimo na jedno kao, jako veliko nezanimanje kod članova. Kada se radi o nekim zabavama. Članovi su uvijek

ovdje, a kada se radi o nečem ozbiljnijem onda ih nema.

TRIBUNA: Klub je eden redkih, ki redno prirejajo zabave. Povej nam nekaj o tem!

- Prija par godina, još od osnivanja, klub je organizirao zabave svakih par mjeseci, i te zabave su imale za osnovni cilj da okupe članove. Prošle godine, klub je ušao u novu fazu u organiziranju tih zabava, pa i kulturnih aktivnosti u cijelini. Što se tiče zabava, prije je sve to bilo spontano, a prošle godine je u Klubu osnovana dramska grupa, scenska grupa LARI-FARI, koja je izvela 2 recitela, a početkom ove godine je osnovana kabaretska grupa TRIO KVARTET, koja svako toliko priprema svoje zabave koje su obično parodije na neke ozbiljnije priredbe kao što su Festival EURO-VIZIJE-ISTRAVIZIJA 78, zatim kao što sada imaju parodiju na NEDELJNO POPODNE - SRIJEDOM UVEČE i tako. Pozitivna strana tog TRIA KVARTETA je u tome što je uspio ono što predsjedništvo nije uspjelo godinama svog rada, a to je okupiti ljude bez prisile, bez ikakvih moljanja. Šteta što imamo tako malu prostoriju, kad oni nastupaju, jer dosta ljudi ostane vani.

TRIBUNA: Ostale klubske teževe?

Klub se susreće sa teškoćom od osnivanja Kluba, a to je novac. Problem je u načinu financiranja Kluba, jer odgovorni ljudi u matičnim općinama traže od nas plan rada i aktivnosti, a mi nemamo nigdje zagaranirano da ćemo dobiti novac, tako da mi planiramo, ali smo ovisni od toga kako dobijemo pare tako i organiziramo nešto. Ako nema para - stojimo. To je jedan jako veliki problem, koji smo pokušali riješiti samoupravnim sporazumima i sve čine ne, ali do sada to nije uspjelo.

TRIBUNA: Ena glavnih ovir je torej nerazumevanje ljudi v matičnih občinah, ljudi iz društvenopolitičnih organizacij, ki ne morejo razumeti, da le skrb za kadre in pošiljanje predavateljev ni dovolj, ampak da je eden osnovnih problemov financiranje kluba glede na njegove potrebe. Premajhno financiranje na neki način onemogoča klubske delo.

- Mislim da je to najosnovniji problem, mada svi „od dole“ kažu da su ti klubovi potrebni, da ih treba potpomagati, naš status još uvijek nije definiran, tako da se prema nama odnosi onako kako oni misle da je pravo i to obično ispada negativno po nas.

TRIBUNA: Kolikšna je finančna pomoč matičnih občin?

- Ove godine naš Klub je dobio oko 6 mil. (starih, a to bi trebalo provjeriti). Stvar je u tome da smo mi puno novaca potrošili ove godine na uredjenje Kluba (prostorije koje smo dobili prošle godine). Sada smo ostali sa 200.000 na žiro računu, sa time da imamo više dugova nego novaca.

Još jedan-problem, a to je da ljudi iz matičnih općina nikako da izjednače gledanje prema našem Klubu u Ljubljani i prema klubovima u Mariboru i Zagrebu. Oni (klubovi) su na puno većoj cijeni nego mi. Mi u Ljubljani nismo ništa manje vrijedni, zbog toga što smo u Sloveniji, i pokazujemo veću aktivnost nego oni u Zagrebu, ali klub u Zagrebu ima tradiciju i na osnovu tradicije živi.

Za Tribuno SVETOMIR

P

ISMO UREDNIŠTVU!

Pozdravljeni tovariš!

Oglašava se vam zaradi članka Tomaža Gorenc o „klubu študentov obalnih občin - Izola, Koper, Piran“!!! v vaši zadnji številki Tribune z dne 11. 12. 1978. Tovaš Gorenc je namreč v tem članku kritiziral delovanje in organiziranost

Z

BIG SCIENCE – ZNANOST NA VELIKO (POZICIJSKA BEDA NEKEGA BLIŠČA)

- DEFINICIJA:**
 1. Veliko denarja
 2. Veliko ljudi (več tisoč), ki delajo timsko.
 3. Velikanski stroji („tovarne“ znanosti)

Obravnavali bomo tri glavne veje „znanosti na veliko“ – vojno industrijo, fiziko visokih energij in raziskovanje vesolja z vesoljskimi ladjami. Velja pa povedati to, da je tudi v drugih vejah znanosti čutili prizadevanje za „zdravje dela in sredstev“ – torej, da gre za neki splošni pojav.

– ZAKAJ SE ZNANOST „NA VELIKO“ POJAVLJA RAVNO SEDAJ. KLJUB TEMU DA JE INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA NA DRUGIH PODROČJIH ZGRADILA OGROMNE TOVARNE ŽE PRED 200 LETI?

1. Logika razvoja znanosti (fizike), ki je prišla do stopnje, ko raziskovalnega dela ne more več opravljati posameznik: a) Ker nima toliko denarja, da bi si lahko kupil drage stroje – tudi nekdanje financiranje ekscentrikov tega ne zmore (tako je npr. belgijski milijonar in amaterski „znanstvenik“ Ernest Solvay leta 1911 sklenil organizirati v Brusselesu konferenco 21 vodilnih fizikov tistega časa (idejo mu je dal Walter Nernst, poznejši izdelovalec kemičnih strupov – o čemer bomo še slišali). Med njimi so bili Finstein, Planck, Lorentz... To, da njegov „referat“ ni bil sprejet s posebnim navdušenjem, Solvaya ni potro, tako da so sestajanja fizikov na solvayski konferenci v Brusselesu vsake tri leta postala tradicija).

Nujno je namreč, da znanost financira država, saj je prišla do take stopnje, ko so za njen razvoj potrebni podatki iz ogromnih in dragih aparatov. (glej 3.)

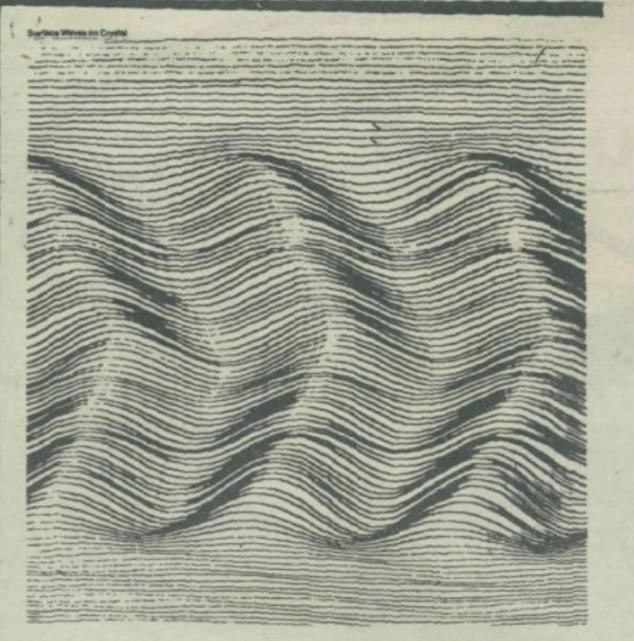
b) Ker je znanost taka, da je nujna hitra izmenjava informacij. Ze projekt Manhattan (ime za projekt atomske bombe v Los Alamosu koncem zadnje vojne) je pokazal, da lahko znanstveniki skupaj ustvarijo večkrat več kot vsak zase (tam se je izmenjalo 150 tisoč ljudi v treh letih). Poleg tega pa v velikih tovarnah znanosti vlada tovarniška (tekočetraktska) ali pa celo vojaška (Manhattan) disciplina, ki tudi pospešuje delo. To pa je možno le zato, ker nikomur ni do popolnega vpogleda v znanost, ki bi lahko prenesla obrat v njeni fundamentalni strukturi. Od znanstvenika se zahteva disciplinirano vrtenje enega „šraufa“, to je npr. branje fotografije bube chamber (mehurčica celica) ali obračanje sipalne enačbe. Veliko število takšnih „šraufov“, potem objavi članek o nekem delčku ogromnega stroja znanosti (po številu člankov, ki jih objavijo se tudi računa njihova uspešnost).

2. Hiper proizvodnja znanstvenikov – danes živi 90 % vseh kdaj koli živih znanstvenikov in so zato „status Newtona“ lahko ohranili le tisti na pamem vrhu. Tisti pod vrhom pa imajo pač status mezdnih delavcev, ki so ga nekoč imeli npr. tehniki v laboratorijih. To je tudi vzrok za konkurenco med znanstveniki, ki smo ji priča že med študijem – to se danes kaže v prizadevanju za usmerjeni študij (nostalgicno).

3. Razvoj tehnologije je šele danes omogočil gradnjo velikih tovarnih znanosti. To je bilo včasih tehnično nerešljivo. To se sklada s prvo točko, saj je možnost graditve raket pogoj za astronautiko, ki potem razvija rakete naprej. Isto pa je z pospeševalniki in fiziko visokih energij.

4. Logika kapitala, ki mu prija možnost velikanskih investicij v znanosti (CERN kot multinacionalna kompanija). Poleg tega astronautika in vedno bolj tudi fizika visokih energij zamenjujeta oborožitveno tekmo v hladni vojni. Vidno pa je tudi obratno prizadevanje po sodelovanju, saj nobena od oprtih strani kmalu ne bo zmogla financiranja velikih znanstvenih projektov. Za k čustvom obrnjenega znanstvenika pa je zelo pomembno, da je kapitalistični družbeni red naredil iz njegovega znanja – ki se na zunaj kaže kot informacija (članek) – prodajno blago.

5. Naposledni vzrok: druga evropska državljanska vojna s projektom Manhattan odkrije svetu velikanske prednosti big science. Velikanski uspehi znanstvenikov v tej vojni (ki jo že lahko imenujemo znanstveno) so odprli oči državnikom, ki so sklenili veliko bolj financirati znanost – tako so finančno omogočili big science.

The Lincoln Laboratory, a research center of the Massachusetts Institute of Technology, is engaged in research and development in advanced electronics, with emphasis on applications to national defense and space exploration. The branches of research extend from fundamental investigations in selected areas, through technology development of devices and components, to the design and development of complete systems. As an equal opportunity/affirmative action employer, we are actively seeking minority and women applicants. Lincoln Laboratory, Massachusetts Institute of Technology, Box 15, Lexington, Massachusetts 02155.

R

RAZVOJ „ZNANOSTI NA VELIKO“

1. Razvoj timskega dela – Na nemških univerzah prejšnjega stoletja je imel vsak profesor skupino asistentov, ki so mu pomagali pri raziskovalnem delu. Asistentov mesto ni bilo redno plačano, profesorja pa je njegova plača leta 1900 uvrščala med 1 % najbogatejših v Prusiji. Povprečni asistent pa je dosegel profesorsko mesto pri štiridesetih letih. Naslednja stopnja je Cavendishov laboratorij (Cambridge), kjer se je delalo pri J.J. Thomsonu (Nobelova nagrada leta 1906) in od 1919 naprej pri Rutherfordu (Nobelova nagrada leta 1908). Med leti 1900-10 je v Cavendishu delalo 30-31 ljudi. Tudi v zgodnjih dvajsetih letih je tu delalo dovolj majhno število ljudi, da je gospa Rutherford lahko vsem postregla s popoldanskim čajem v knjižnici. V šestdesetih letih pa sestavlja v berkeleyem radiacijskem laboratoriju (ZDA) skupino Luisa Alvareza 204 ljudi (gre za istega Alvareza, ki je bil član „znanstvene“ ekspedicije poslana nad Hirošimo tik po eksploziji bombe, da so lahko na licu mesta preverili svoje račune glede števila mrtvih japonskih otrok; Nobelova nagrada je dobil leta 1968). Pri stanfordskem linearnem pospeševalniku (SLAC, ZDA) pa je leta 1972 delalo 1300 ljudi.

- V CERN-u pa je bilo po štetju prebivalstva 13. 12. 1977:
- 71 „šefov“, ki se rekrutirajo iz vrst najbolj uspešnih znanstvenikov
  - 87 teoretičnih fizikov
  - 1921 eksperimentalcev
  - 2069 ljudi, ki skrbijo za zdravje strojev
  - 575 tistih, ki jih skrbi vzdrževanje zgradb
  - 489 birokratov in zdravstvenega osebja
- Fermilab (Batavia, ZDA), je mesto z 1350 prebivalci, med njimi je 140 fizikov (podatki o tamkajšnjih pospeševalnikih so na str. 11). Vsota denarja, ki ga je zapravil povprečni zaposleni, pa se je takole gibala:
Cavendish (1900) –	747 dolarjev
SLAC ('72) –	19231 dolarjev
CERN ('77) –	51804 dolarjev
Fermilab ('77) –	37778 dolarjev

Razvoj timskega dela lahko zasledujemo tudi po številu podpisov pod članki. V Rutherfordovih časih se je že vodja laboratorija podpisoval pod članek kot koavtor, kar je bil znak spoštovanja avtoritete. Leta 1964 pa ima članek, ki svetu oznanja odkritje omega minus delca v brookhavenskih laboratorijih 33 podpisnikov.

11. Družbena financiranje in naraščanje tovarnih znanosti – Ogromne vsote denarja, ki se zapravljajo za znanost, pravzaprav niso novost. Leta 1576 je danski kralj začel zidati svojemu astronomu Tycho Braheju (1546–1601) ogromen in drag observatorij. Za svoja opazovanja je Tycho (drugače priden mož, čeprav hud prepirljivec, zaradi česar je izgubil nos v nekem dvoboju) uporabljal tudi do 2 m velike kroge razdeljene na stopinje. Imel je cel štab računarjev in asistentov, med njimi tudi Johanna Keplerja, ki je pozneje na osnovi zapisov svojega učitelja izdelal znane zakone.

V začetku 18. stol. je Maharajah Jai Singh (Indija) dal zgraditi ogromen observatorij visok 30 m. William Herschel (1738-1822, prvi je opazil planet Uran) je dal zgraditi teleskop s premerom 1,47 m.

Leta 1845 zgradi na Irskem Earl of Rosse (1800–1867) reflektorajoči teleskop s širino 1,8 m za 3x10³ funtov (moderni Newtonov teleskop v Angliji ni veliko večji, meri 2,5 m). Vendar pa je ta raziskovalec izjema. Ob veliki lakoti – ko je plesen uničila ves krompir na Irskem in povzročila množično lakoto in preseljevanje v Ameriko (1845-48) – je opustil svoja raziskovanja in pomagal, kolikor je mogel, lačnim rojakom.

1. KEMIJSKA VOJNA

Potem pa je prišla 1. evropska državljanska vojna, pravi obrat v odnosu znanstvenikov do vojne. Če je Arhimed s svojimi domisljicami kljuboval Rimljanom, ki so oblegali Sirakuze (212. p. n. št.), je bila to prej izjema kot pravilo. Sedaj pa se je začel veliki pohod krvi železnih znanstvenikov, ki je privedel do tega, da se danes najmanj polovica znanstvenikov ukvarja izključno s tem, kako bi najhitreje in najceneje pobili drug drugega.

11. evropska vojna se imenuje vojna fizikov – malo manj upravičeno pa lahko 1. vojno imenujemo vojno kemikov. Ideja strupenega plina kot orožja se pojavi 1855 pod Sevastopoljem, kjer so velike evropske sile skušale ustaviti ruski prodor do Bosporja. A ideja se je v prejšnjem stoletju zdelala še pregrozna, zato velike sile 1899 v Haagu postavijo kemijsko orožje izven zakonov.

Leta 1914 Francozi eksperimentirajo s solzicem, nemški kemiki pa podarjajo svojim kolegom z one strani rogov šrapnel z živčnim plinom. Veliki met pa se zgodi 1915 blizu Ypresa. 2 uri pred sončnim zahodom lepega spomladanskega dne so dobili Francozi v dar 500 cilindrov. 168 ton klorina, ki je takrat napolnil francoska pljuča, je zahtevalo 15 tisoč žrtev. Kmalu za tem pa so se pojavile plinske maske, ki so preprečile kemikom, da bi dobili vojno.

Kdo so ljudje, ki so se spomnili teh grozovitosti? Manijaki na nemški strani seveda niso prekašali svojih francoskih kolegov, le bolj razvito kemično industrijo so imeli za seboj. Vodji projektov sta bila Fritz Haber (Nobelova nagrada leta 1918) in W. Nerst (Nobelova nagrada leta 1920). Panosna sta bila na svoje delo in sta z druge strani frontě navdušeno opazovala vzhajajočo se Francoze, ki so se „veselili“ njunega plinastega „darila“. Njune uspehe pa je omogočilo sodelovanje Otta Hahna (Nobelova nagrada leta 1944), Jamesa Francka (Nobelova nagrada leta 1925) in Gustava Hertza (Nobelova nagrada leta 1925).

Haber je kot žid umrl 1934 v izgnanstvu v Švici. Junak na angleški strani je bil C.A. Lovatt Evans (1884–1968) leta 1916 si je izmislil „mustard gas“, ki deluje skozi kožo, tako da zanj ni prave maske. Angleška armada je orožje zavrnila kot nečloveško. 15 mesecev pozneje pa so Nemci plin uporabili na veliko jezo ogoljufanega Evansa.

Kemiki so med to vojno odkrili 3000 toksičnih substanc, med katerimi jim jih je bilo 12 posebno všeč. 125.000 ton strupa so razpršili v veliko veselje 400.000 poškodovanih. V zadnjem letu vojne so se posebno izkazali. – Vsak tretji onesposobljeni iz tistega časa je njihov dolžnik.

Čeprav so znanstveniki po vojni večkrat poudarjali prednosti kemičnega orožja, ki da večkrat ne ubije, temveč „samo“ onesposobi, so nesramni protiznanstveni elementi 1. 1925 v Ženevi to orožje zopet postavili izven zakona.

Kljub temu so si vrli nemški kemiki v tridesetih letih izmislili veliko „finih“ živčnih plinov. Lahko si zamislimo njihovo razočaranje, ko se potem v 2. svetovni vojni nobena stran ni mogla odločiti, da bi prva začela zastrupljanje. Že to pa so nadobudni kemiki zopet dobili zadošččenje v ameriško – vietnamski vojni.

Rutherford, W. H. Bragg (Nobelova nagrada leta 1915) in P. LANGEVIN so se s svojimi načrti za detekcijo sovražnih podmornic ob J.P. Thompsonu in drugih, ki so skrbeli za izboljševanje letal, močno trudili prepričati oblastnike o prednosti morilske fizike pred morilsko kemijo. A njihov čas še ni prišel.

Vojne zasluge so odprle znanstvenikom državne blaginje. Prehod znanosti v znanost na veliko je to že odločno zahteval.

RAZVOJ POSPEŠEVALNIKOV DO DRUGE VOJNE

Zgodovina „atom smashers“ (razbijanja atomov), kar je danes preraslo v ogromne pospeševalnike, se začne najbrž leta 1897, ko J.J. Thompson pripiše katodnim žarkom lastnost atomskih delcev in se tako kot prvi zave, da razbija atome. Leta 1919 objavi njegov učenec Rutherford rezultate razbijanja atomov z alfa delci.

Istega leta si poznejši sodelavec C.P. Flis ogleda njegov laboratorij. Zelo ga preseneti, da je možno napravo, ki je prizadela atomom toliko hudega, držati v rokah. Izdelal pa jo je laboratorijski tehnik za nekaj funtov (nekaj 100.000 st. din).

Potem pa se je začelo. Če je 1. 1921 Cavendish stal Anglijo 1000 funtov (6x10³ st. din) je že 1. 1932 cena skočila na 16.200 funtov (približno stara milijarda). Pospeševalniki so rasli kakor gobe po dežju:

Leta 1932 J. Cockcroft in E. T. S. Waton (Nobelova nagrada si delita leta 1951) zgradita v Cavendishu prvi pospeševalnik za visoko energijske delce (linac). Stal je 100 funtov, njegovi izolatorji, ki so varovali okolico pred 100 tisoč volti, pa so zajemali dober del sobe.

Leta 1939 pa zbere vplivni E.O. Lawrence 2 milijona dolarjev za gradnjo 4,7 m širokega Sinho-ciklotrona, vendar ga pregovorijo, da denar porabi za ločevanje 235 U, ki je nekaj let pozneje tako razveselil Japonce.

2. EVROPSKA VOJNA

a) ATOMSKA BOMBA

Toda niso pospeševalniki tisti, ki bodo prinesli „slavo“ fizikom. Ko je 1. 1934 Fermi z nevtronskimi izstrelki povzročil radioaktivnost urana, je bil prepričan, da je ustvaril transuranske elemente. Kljub oprekanju nekaterih – med njimi sta bila tudi zakonca Curie–Joliot (Nobelova nagrada leta 1935, drugače ena redkih komunistov v tej družini) – je to mnenje ostalo do 1. 1938. Otto Hahn, ki so mu malo pred tem izgnali dolgoletno sodelavko pri raziskovanju „transuranov“ Lizo Meitner (bila je namreč židinja), nenadoma ugotovi, da gre pravzaprav za razcep jadra.

Mediji poskusi fizikov, da bi skrili rojevajočo bombo, so kmalu prerasli v mrzlico željno krvi. Pot so odprli 1. 1939 trije madžarski emigranti – Szilard, Teller in Wigner z intervencijo pri predsedniku Rooseveltu (Einsteinovo pismo).

Santa izdelava bombe pa se začne 1. 1943 v Los Alamosu, New Meksiko. 5 x 10⁵ ljudi je tu skupaj z 2 x 10⁹ dolarjev v 2 letih zgradilo bombo in z njo ubilo 10⁵ Japoncev. Tega masovnega umora so se udeležili vsi fiziki, ki so bili tedaj pri močeh: Oppenheimer, Fermi (Nobelova nagrada leta 1938), E. O. Lawrence (Nobelova nagrada leta 1931), Janes Franck, Hans Bethe (Nobelova nagrada leta 1967), Feynman (Nobelova nagrada leta 1965), George Gamow, Neils Bohr (Nobelova nagrada leta 1922), A. H. Compton (Nobelova nagrada leta 1927), matematik von Neuman, Viktor Weiskopf (direktor CERN-a v letih 1960–65)...

Na Hitlerjevi strani, ki je bila v tej tekmi premagana, pa so sodelovali W. Heisenberg (Nobelova nagrada leta 1932), C. von Weizacher, W. Gerlach, Geiger...

Značilno za ti dve bandi je bilo poročilo o zaželenih lastnostih cilja bombe, ki so ga sestavili šefi projekta Manhattan: „Mesta, kamor naj bi spustili prve atomske bombe, morajo biti čim manj poškodovana od prejšnjih zračnih napadov, da se bo lahko ocenil učinek bombe.“

Ali pa Fermijeva izjava ob eksploziji bombe: „Pustite me pri miru s svojimi občutki vesti, to je vendar tako lepa fizika!“

b) DRUGI USPEHI

To, česar ni zmozel Heisenberg, pa je do neke mere nadoknadila skupina Wernerja von Brauna, ki je Hitlerju skonstruirala V-2, močnejšo, ki so jo večkrat velikodušno poslali čez morje Angležem. Ta raketa je imela zelo zapleteno zgradbo – 3 x 10⁴ delov, med katerimi je bila seveda najvažnejša tona eksploziva amatola. Gibala se je s trikratno hitrostjo zvoka, dosegla pa je višino 400 km, kar pomeni, da se je gibala že izven atmosfere. Po vojni so von Brauna takoj zgrabili Američani (spremembo družbenega reda še opazi ni), kjer je nadaljeval s konstrukcijami raket. Najprej je delal pri interkontinentalnih balističnih izstrelkih, vendar so ti na 8.000 km dolgi poti zgrešili za cel odstotek. Zato jim ni pomagal niti von Neumanov račun, da bi razcep – zlitje – razcep jedrske bombe pri tem izstrelku le omogočil zadetek s svojo okužbo 800 km².

Nato je von Braun začel delovati pri NASA, kjer je 1. 1961 konstruiral raketo „Redstone“ za lansiranje Merkurjev. Ta raketa je bila pravzaprav večji brat V-2. Tudi gorivo je bilo isto – alkohol in tekoči zrak.

Von Braunovi dosežki pri osvajanju lune nam kažejo še en primer množičnega morilca, ki ga imajo preživeli za heroja.

Kratek čas po bombardiranju Japonske se je zdelo, da bodo občiti vest fizikom le prepričali nadaljnje izdelovanje orožja. A grožnja z izgubo kariere in zvenketanje dolarjev jih je zopet zbralo v Los Alamosu pod zastavo smrti V letih 1951–52 smo izdelali H – bombo in zapravili 5 x 10⁸ dolarjev. Heroj je bil to pot von Neuman, ki je skonstruiral računalnik MANIAC, katerim so veseli fiziki delili mrličje z nevtroni in jih množili s paniko obupa njih mater.

Zelo pa se je trudil tudi znani fizik Edvard Teller, ki pa se mu še do danes na žalost ni posrečilo na ljudeh preizkusiti niti ene H-bombe.

POSLEDICE VOJNE

Logični naslednik uspehov razcepa in zlitja jedra in tudi področje delovanja kreatorjev teh uspehov je postala fizika še višjih energij, fizika elementarnih delcev. Država navdušeno financira te raziskave pričakujoč novih nevtronskih, nevtrinskih kvarkčnih ali kakršnih si bodi bomb. Ta logike predstavlja glavni vzrok temu, da je ravno fizika visokih energij postala protitip big science, ne pa npr. fizika plazme ali meteorologija.

Ko danes vojni potenciali „znanosti na veliko“ postajajo dvomljivi, pa je čedalje občitnejši njen ekonomski pomen. Veliki kapitalisti masno služijo ko gradijo ogromne kvazi znanstvene tovarne.

Kaj pa pravzaprav proizvajajo te tovarne? Informacije. SLAC (Stanford ZDA), ki ima 1300 uslužbencev, proizvede letno 5.000 člankov. 10 % te gore papirja se sploh še kdaj citira. Edina smer razvoja te znanosti je čedalje večja potrošnja denarja. Zadnji CERN-ov pospeševalnik, ki je 1. 1976 dosegel 400 GeV, je stal že 7 x 10⁸ dolarjev, kar sta dobri 2/15 JUGOSLOVANSKEGA BUBETA. (Jugoslavija je bila članica te organizacije do 1. 1961, nato pa je iz finančnih vzrokov prešla na opazovalno vlogo).

Potrošnja NASA presega 5 x 10⁹ dolarjev letno. Vojni industriji pa se je svojimi 240 x 10⁹ dolarjev letno (kar je 6 % svetovnega dohodka) že posrečilo ustvariti dovolj „darilc“ za večkratno uničevanje vsega živega. Zato s vsa „znanost na veliko“ danes trudi dokazati svojim finančnikom, da n sama sebi namen. Fabrika smrti Los Alamos danes s svojim 800 MeV linacom zdravi med drugim tudi rak pri kravah.

NEVTRONSKA BOMBA

Med tem pa ameriški fiziki pripravljajo novo „darilce“ svojim sozemljani nom, ki bo povzročilo nov val zaupanja kapitalistov v fizike. Nevtronska bomba. „Bojna glava stopnjevanje radiacije“.

Zakaj pravzaprav gre? Atomska bomba tako lepo razdeli svojo moč:

- 50 % sunka
- 35 % toplote
- 5 % takojšnjih radiacij
- 10 % zakasnelih radiacij

Pri vodikovih bombi, ki deluje po reakciji: deuterij ali tritij – He + n pa gre le 20 % v sunek ali toploto, ostalo pa gre vse v sevanje. Njen nevtroni imajo 14 MeV, še se uporablja tritij in 2,45 MeV pri deuteriju medtem ko imajo pri A-bombi le 2 MeV

En kiloton A-bombe – 0,33 x 10²⁴ nevtronov
 En kiloton H-bombe – 1,85 x 10²⁴ nevtronov
 (En kiloton – razbijaška moč tone TNT)

Vodikova bomba je torej že „nevtronska“, vendar pa za svoj užig potrebuje 10⁸ stopinj. Te so do sedaj pridobivali z razcepitvenim vžigalnikom, t pa je zmanjšal odstotek nevtronov.

Za danes popularno nevtronsko bombo pa so pogruntali nekakšen vžigalnik boljše sorte: Na sumu imajo kalifornijev izotop 249 Cf (ali pa 252 Cf), ki že v neke gramih doseže kritično maso, razpolovno dobo pa ima 470 let.

Možno pa je tudi, da so si izmislili vžig z laserjem (?).

To bombo so naredili znani fiziki-morilci s kalifornijske univerze v svojih podružnicah Lawrence Livermore Laboratory in v znanem zbirališču tovrstnih ljudi v Los Alamosu.

Trenutno ti „ljudje“ poizkušajo prepričati ameriško vlado, da ji je ta nova vrsta bomb zelo potrebna za držanje ravnotežja v Evropi. (Ne glede ni to, da je v Evropi že nameščenih kakih 10⁴ bomb. Sloveniji, ki ima 1/500 evropske površine, je namenjeno kakih 20 bomb. Glede na to, da ima povprečna bomba presek 150 km, nam vsem preti 70 x uničenje).

Njihovi aduti so predvsem v majhnosti te bombe – govori se o enokilo tonski bombi, kar bi predstavljalo le 1/20 Hirošimske (seveda s stopnjevanim učinkom žarčenja). Ta bomba bi tako lahko služila za omejeno jedrsko vojno – nad vsesplošno so ti nori morilci že obupali.

Gre torej za poizkus, da se odpravi razlika med klasičnim in jedrskim orožjem, ki je do sedaj prepredelava uporabo jedrskega orožja in njegov reprodukcijo. Tako je bilo onemogočeno pošteno delo fizikom.

KLASIČNI EKSPLOZIVI

Morilci – fiziki in kemiki – pa tudi na vse načine izboljšujejo lastnost klasičnih eksplozivov.

Že v 11. evropski državljanski vojni so Angleži delali pri tako imenovanem eksplozivu kurivo – zrak (FAE). Gre za 50 cm dolge škatle, polne zmas petroleja in metana pod pritiskom. Ko taka bomba, težka 15 kg, poči, leko čina izpari in naredi oblak plina. Ideja je bila vžgati plin malo p. pok bomba in tako povzročiti eksplozijo na širokem območju. Tega trcat niso uporabili, saj se je vojna prekmalu končala, na veliko žalost znanstvenikov ki so ravno prihajali v formo.

Ravno zato je ameriškim znanstvenikom prišla prva vojna v Vietnamu kjer so spet lahko pokazali svoje izjemne kvalitete. Prijateljskemu ljudstvu, posebej ob praznikih, velikodušno darovali veliko takšnih darilc. Mojtrec vina ameriških fizikov je treba 1. 1967 prvič uporabljena, na istem principu delujoča 50 kilogramska bomba, polnjena z etilovim oksidom. Ta bomba je v veliko veselje fizikov bila zmorna uničiti 700 m². Za bolj izbirčne vietnamske otročičke pa so imeli 38-kilogramske bombice polnjene z propilnovim oksidom.

Tovrstnih bomb so se Vietnamci veselili včasih tudi desetkrat bolj kot TNT. Torej pomeni 50-kilogramska bomba že pol kilotone, kar je že zelo blizu eno kilotonskim nevtronkam.

Glavni morilci vietnamskega naroda so bili združeni v skupino JASON nameščeni pri Pentagonu kot nasvetodajalno telo. Večino te skupine sestavljajo fiziki. Njen najbolj emintetni član pa je Murray Gell-Mann znani množični morilec, ki je za svoje početje dobil 1. 1969 Nobelovo nagrado. obrazložitvijo: „za njegove prispevke, ki se tičejo klasifikacije elementarnih delcev in njihovih interakcij“. Nagrado so mu sveda preskrbeli ameriški kapitalisti v zahvalo za prelepe darove, ki jih je pošiljal vietnamskim otrokom.

Leta 1972 so pariški študentje temu morilcu onemogočili predavanje n svoji univerzi.

Staško Južnič

Literatura:

1. John Ziman: The Force of Knowledge
2. Jean Marc Levy–Leblond: Ideologija savremene fizike (prevod: Mark sizam u svetu, april 75.)
3. Jean Paul Marlien: Militarizacija naučnog iztraživanja (prevod: Mark sizam u svetu, junij 76.)
4. Russell Mc Cormach (editor): Historical studies in the physical sciences vol. 5.
5. Robert Jungk: Svetleje od 1000 sonc
6. Davorin Bazjanac: Svemirski letovi
7. Mark Oliphant: Rutherford, Recollections of the Cambridge
8. CERN annual report 1. 77.
9. New Scientist, 22. 9. 77.
10. Bulletin of the Atomic Scientists, sept. 77.

Vinko Moderndorfer,

KAZEN

Klal sem jo in ni umrla v grlo starega črva

Dal sem jo na žico kot ptico na kavelj kot rabelj je jokala je stokala je roke vila je mladega psa povila

OSTRIM SE

Ostrim se in koso nabrusim in smrt poskusim in travo posteljem in senik s starim zeljem

Ostrim se

na oko na zob časa na glavo žeblija

PO BOJU

Kam zdaj nazaj kot krt kot smrt

Sonce na okno rožo v roko glas na pogled staro peč v klet

Kam naj zbežim kam naj se dam takole sam poln ran

a ja skozi pesem naj se vstane lesen k čutni glasbi plesen od onod naokrog vrže repica si rep naboden premehkoben mesem se skrči zvrči odščegče mične leče tamadrum navrhnji oč skozi goč poč neheja hermij hermij tij tutaja

BRANE MOZETIČ

črne mravlje bežijo v kamen krvavo sonce hiti v gozd doiga stebila se tresajo led nikoli ne dočaka pomladi odprte dlani prazne proti roki in deželo morskih deklic temo

1 2 3 PESMI

SEST MINUT ZA NOVO PESMICO

V današnji rubriki „Sest minut za novo pesmico“ vam predstavljamo znano slovensko popevko. Pesem je primerna res za vse priložnosti, še posebej pa se prileže v svečanih trenutkih, ko jedre gostiteljice postrežejo s toplim čajem in domačimi kolački in ko mladina zbrana okoli lepo okrašene jelke popeva prijetne božične pesmi.

Seveda bi se spodobilo, da solo prepeva katera od dičnih dam v dokolenkah, moške pa na kanapeju zamaknjeno brundajo refren ali jo tiho spremljajo na glavnih... Vendar končno izbiro prepustimo vam, drage bralke in bralci. Ne dvomimo, da boste izbrali najboljši način!

SOLO: Kdor enega jetnika iz ječe spusti, ga hvala velika povsod doleti. 1.

Vsak človek ima jetnika doma, prdec mu je ime, oh, nej le ven gre!

ZBOR: 2. Napnimo fagot, prdimo povsod, Tiberiju na čast, ki je dal to oblast!

SOLO: Naši stari dobrih del že niso poznali, sapa, ki je bla zrela, so v črevih držali.

Tiberij je bil 3. prvi ki je učil, da žiber cel svet zna glasno prdet.

ZBOR: 4. Napnimo fagot...

SOLO: Arcat se poflisa le vsakmu povej da prdec se skisa če venkaj ne gre.

Pravi: noter ni zanj, je prostor tesan, sram naj te bo, pahni ga glasno.

ZBOR: Napnimo fagot... Prepričani smo, da se bo zbrana družba imenitno zabavala. Medtem pa naj skrbna gospodinja postreže z vrelim punčem!!! 6. Pa veselo!

na že zapršen stol in prekrižal nogi. Iz za zatemnjena okna so se slišali zvoki gradbišča. Gospa B. je namreč nekaj mesecev pred smrtjo vložila ves prihranjeni denar v gradnjo velikanske staje za ovce.

Morda se ravno tu skriva rešitev problema, se je Flocku nenadoma utrnila genijalna misel in hlastno je potegnil cigareto.

Gospa B. je imela navado, da je noveletne praznike vselej preživela med domačimi na deželi; v gorah. Morda ji je ugajal planinski zrak, morda sveže kozje mleko, morda...

Ne, ob tej misli se je Flock prizanesljivo nasmehnil samemu sebi. Kako neki naj bi se ugledna, mestna gospa zaljubila v bebastega pastirja ovac? Lapsus, popoln lapsus, dragi Flock!

Toda če ni bil on - kdo potem? Morda... Kdo od projektantov tega gigantskega objekta, ki se nezadržno dviga na oni strani zidu?

Govori se, da se je gospa B. nekaj tednov pred tragično smrtjo v javnosti pojavljala le v spremstvu očarljivega, črnolasega moškega dokaj mladostnega videza in z naočniki!

Da... to bi bil lahko tudi gošpod Lessal, glavni arhitekt tega grandioznega projekta.

Morda se je hotel prav on polastiti velikanskega premoženja gospe B!

Ob tej nenadni razsvetlitvi so se Flocku nevarno zasvetile oči Hitro je vstal s stola in se z nervoznimi koraki napotil proti vratom.

Naenkrat je obstal kot vkopan.

Nad vrati je bil v steno zabit velik krvavi jezik!!!

(se nadaljuje)

SVEŽEMU IAJCU NI KAJ OČI-TATI

(novoletno-kriminalna zgodba v 58 delih)

1. del

Ko je detektiv Flock vstopil v zatemnjeno sobo, ga je prevzel čuden občutek. Nekako svečan in grozeč, kot ob vstopu v prostore hladne, prastare grobnice. Iz žepa je vzel pozlačeno cigaretno dozo in si z vajeno kretljivo prižgal cigareto. Pred njim je bila težka in naporna naloga. Morda najtežja v njegovi karieri: odkriti morilca gospe B., lastnice dragocenega psa in dveh velikih drvarnic. Zamislil se je, počasi sedel

BOUTIQUE ZA PISANI GNOJI Non-stop se ljudi KROF

BOUTIQUE

Govornik izjavlja, da se pred pričetkom izvajanja naše publikacije (12. 11. 1977) v ogledalo...

V ljubljanski ribarni se odkri... si veliko... Zvezdajana med... pa (katere... je... pod... se... na... K... so... sv... z... z... z...

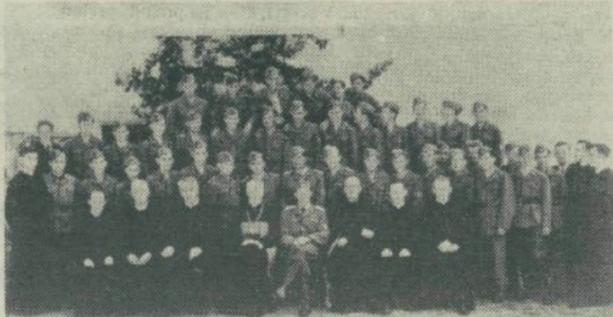
***

Na razstavi v Trzinu... znanega slovenskega... sambla... in... svetiljane... obasen... z...

UDI CE BI KOMBINIRALI ARISTOTELOVA, EVANGELIJA IN MARXA, BI LAŠKO PRISLIJO REALNEGA HUMANIZMA.

Vojan Rus, predavanja na FF

**K ZGODOVINI
KONTRA REVOLUCIJE
NA SLOVENSLEM**

K INTERVJUJU ŠTEFANIJE RAVNIKAR-PODBEVŠEK IN FRANČKA SAJETA!

Uredništvo Tribune je že dalj časa pripravljalo pričujoča intervjuja, ki pa jih zaradi tehničnih razlogov objavlja šele v poslednji letošnji številki Tribune.

Prvi intervju je razgovor s Štefanijo Ravnikar-Podbvšek — avtorico knjige Sv. Urh. Za informacijo naj povemo, da je nedavno tega pri založbi Borec njena knjiga že tretjič izšla.

Franček Sajeta je avtor knjige Belogardizam. V bližnji prihodnosti bo izšla popolnoma nova izdaja.

Uredništvo Tribune se je odločilo za razgovor z avtorjem iz več razlogov. Predvsem pa zato, ker je mladina pri nas sorazmerno slabo seznanjena z delovanjem bele garde med NOB. S tem v tesni zvezi je tudi kontrarevolucionarna vloga cerkvenih vrhov med NOB. Skrajno reakcionarno in izdajalsko delovanje cerkvenega vodstva je zgodovinsko dejstvo. Zato je zelo presenetljivo — ali pa tudi ne — da delverskega tiska, ki je namenjen verujoči mladini (tj. „Ognjišče“ — glej npr. IO. št. 1978) vztrajno zanika to vlogo cerkve med NOB. Zelo frapantno je tudi dejstvo, da uredništvo „Ognjišča“ obtožuje družbo (tj. predvsem šolstvo), da krivo prikazuje vlogo cerkve med NOB.

Predvsem zaradi takega reagiranja dela verskega tiska na ta vprašanja, le-ta niso samo zgodovinska.

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

KORSIKA BOJAN

(Razgovora pripravila Kirn in Korsika)

**TOV.
FRANČEK SAJE**

VPRAŠANJE: V Sloveniji se že kmalu po italijanski okupaciji in ustanovitvi Ljubljanske pokrajine formirajo oboroženi belogardistični oddelki, katerih osnovni namen je bila borba proti slovenski partizanski vojski in ljudstvu, organiziranem v Osvobodilni fronti slovenskega naroda. Glavna sila in organizator belogardizma pa je bila cerkvena organizacija.

VPRAŠANJE: Ali nam lahko v grobem orišete, kateri so bili temeljni cilji cerkvene organizacije v predvojni Sloveniji? In končno ali obstaja v politični aktivnosti Cerkev na Slovenskem določena specifična glede na usmeritev celotne rimokatoliške Cerkve?

Na vprašanje ne bom odgovoril celovito in zaokroženo, ampak bom opozoril le na nekatere elemente, ki so vplivali na usmeritev katoliške Cerkve na Slovenskem. Mnogi podatki, na katere se opiram v svojem odgovoru, so bili doslej neznan. Odkril sem jih ob pregledovanju in proučevanju različnih arhivskih virov, zlasti še arhiva srbskega in kraljevega jugoslovanskega poslaništva v Vatikanu, ki je nastal med obema vojnama.

Osnovno usmeritev katoliške Cerkve pred drugo svetovno vojno lahko spoznamo že iz njenih temeljnih načel. Tako je Cerkev zagovarjala stališče, da njena oblast ni omejena le na cerkvene in verske stvari, ampak ima oblast tudi v svetih zadevah, kolikor so te povezane z duhovnimi. Tako povezanost pa je ugotavljala na številnih področjih: v politiki, gospodarstvu, socialnem gibanju, šolstvu, telesni vzgoji, prosveti, kulturi, znanosti, umetnosti in drugod. Zato je Cerkev sodila, da ima vsi pravico, da posega tako rekoč v celotno življenje narodov in držav ter jih usmerja po svojih načelih in smernicah.

Končno je cerkveni cilj postala korporativna preureditev družbe po fašističnem zgledu. Za ta cilj se je odločil papež Pij XI. leta 1931 z okrožnico Quadragesimo anno. Tako pokristjanjenje gospodarskih in socialnih razmer naj bi spremljalo tudi popolno pokristjanjenje človeške družbe. To je bila zares težka naloga, saj je po

papeževi sodbi tedaj stal nasproti Cerkvi svet, ki je kljub vsem njenim dotedanjim prizadevanjem padel v skoraj popolno poganstvo.

Cerkev je v devetnajstem stoletju s prevladovanjem liberalnih idej po vseh deželah izgubljala svoje stare privilegije. Kjer pa so absolutistične in konservativne sile znova prevzemale oblast, so se v boju proti naprednemu gibanju opirale na Cerkev in ji v konkordatih priznavale nekdanje posebne pravice. To je Cerkev na Slovenskem doživela trikrat v nekdanji Avstriji, v stari Jugoslaviji in nazadnje med italijansko okupacijo.

Med Bachovim absolutizmom je Avstrija leta 1855 podpisala konkordat, s katerim je Cerkev priznala vrsto izjemnih pravic. Veliko spremembo je doživela državni verski zaklad, ki ga je ustanovil cesar Jožef II. iz velikanskih zemljišč in številnih stavb razpuščenih samostanov, cerkvenih ustanov in fondov. Konkordat je opustil dotedanje jožefinsko stališče, da je to premoženje državni fond. Na cerkvene zahteve je priznal, da je to imetje cerkvena last, država pa ga upravlja v imenu Cerkve.

Se bolj je država popustila v šolstvu. Po konkordatu je moral biti ves pouk usklajen s katoliško vero, škofje pa so dobili oblast, da so z duhovščino skrbno pazili, če pri vseh predmetih dosledno upoštevajo to določilo. Učitelji so postali podrejeni cerkvenemu nadzorstvu in čisto odvisni od Cerkve. Njihova vernost je morala biti brez ugovora. Kdor pa ni bil takšen, so ga odpustili iz učiteljske službe. Cerkev je dobila odločilen vpliv tudi pri upravljanju študijskega sklada in s tem tudi na gmotna vprašanja šol, hkrati pa se je upirala, da bi iz svojega imetja prispevala za šolstvo. Toda Cerkev ni bila niti s tem zadovoljna. Škofje so zahtevali, da bi sploh odpravili vsako državno nadzorstvo osnovnih šol. Tega, da bi se takratna verska šola spremenila popolnoma v cerkveno šolo, pa Cerkev ni dosegla, ker je ta zahteva prehudo nasprotovala naraščajočim izobraževalnim potrebam razvijajoče se kapitalistične družbe.

Liberalno meščanstvo je vse siloviteje napadalo konkordat, ki ga je obsojalo kot srednjeveškega. Zato je bila celo konservativna avstrijska vlada leta 1870 prisiljena, da je konkordat odpovedala. Takrat je duhovščina po Avstriji in tudi na Slovenskem začela ustanavljati katoliška politična društva, iz katerih so se kasneje razvijale klerikalne stranke. Na ta način je Cerkev z izrabljanjem vere v politične namene skušala okrepiti svoj vpliv, da bi si ponovno izbojevala stare privilegije.

Po odpovedi konkordata je dunajski parlament leta 1874 sprejel liberalen zakon o zunanjih zadevah katoliške Cerkve v Avstriji, ki je na Slovenskem veljal do okupacije leta 1941. Ta zakon je Cerkev sicer priznaval nekatere njene privilegije, hkrati je pa oživil jožefinsko državno cerkvenstvo, nadzorstvo države nad cerkvijo. Zato je razumljivo, da ga Cerkev ni nikdar formalno sprejela, čeprav se je morala na splošno po njem ravnati. Zaradi tega zakona je že v nekdanji Avstriji in še bolj v stari Jugoslaviji večkrat prišlo do zaostritev med Cerkvijo in državo, ko so vlade zahtevale, da se Cerkev dosledno ravnava po zakonu.

Ko je ljubljanski škof Jeglič sklenil, da z organiziranjem Marijinih družb po vseh farah oblikuje jedra in temelj klerikalni stranki, je avstrijska oblast zahtevala, da ji predloži pravila Marijinih družb in prosi za njihovo odobritev. Ob tej zahtevi je škof Jeglič vzkipeł, češ da Marijinih družb pa nikakor ne pusti pod državno nadzorstvo. Odhitel je na Dunaj k jezuitom, ki so našli luknje v zakonih in tako dosegli, da za Jegličeve Marijine družbe ni veljal društveni zakon. Take in podobne pregledave je škof Jeglič imel v sicer katoliški Avstriji, ki je bila poglavitna opora Vatikanu.

Ob koncu prve svetovne vojne je Vatikan obžaloval razpad avstro-ogrske monarhije in z nezaupanjem spremljal nastajanje jugoslovanske države. Zato se je dolgo obotavljala, da jo uradno prizna. Ko pa je to storil, je prvi apostolski nuncij v Beogradu dr. Cherubini kazal svoje nasprotovanje jugoslovanski državi in napovedoval, da bo kmalu razpadla. Zaradi tega je jugoslovanska vlada izgubila zaupanje v nuncija, kot je dr. Korošec, vodja slovenske klerikalne stranke, zaupal škofu Jegliču. Vlada je o nunciju zbrala toliko obremenilnega gradiva, da je moral kot nezaželena oseba leta 1922 zapustiti svoje diplomatsko mesto v Beogradu.

V začetku leta 1922 je jugoslovanska vlada prek dr. Korošca in škofa Jegliča sporočila Svetemu sedežu, da želi skleniti konkordat in urediti odnose med Cerkvijo in državo. Ta predlog pa je Vatikan sprejel hladno. Šele leta 1925 so bila v Rimu pogajanja med jugoslovansko delegacijo in predstavniki svetega sedeža, na katerih pa se obe delegaciji nista mogli sporazumeti v bistvenih vprašanjih, ker je Vatikan postavil pretirane zahteve in bil nepopustljiv. Po poročilu jugoslovanskega poslanika pri Vatikanu so k temu prispevali nekateri jugoslovanski škofi, ki so po zaupni izjavi nekega kardinala nastopali v Rimu kot sovražniki svoje države.

Odnosi med Beogradom in Vatikanom so ostali hladni, pogosto so se pa tudi zaostri zaradi medsebojnih obtožb. Le poredkoma je ena ali druga stran omenjala vprašanje konkordata, toča do novih pogajanj dolgo ni prišlo.

Kralj Aleksander je leta 1934 dokončno spoznal, da je njegov poskus s šestojanuarsko diktaturo v celoti propadel. Komunistična stranka, ki je v začetku diktature doživela hude izgube in bila razbita, je obnovila svojo ilegalno organizacijsko mrežo in širila svojo dejavnost. Kralj je začel tajno navezovati stike z različnimi meščanskimi politikami, hkrati pa se je odločil, da se nasloni tudi na katoliško Cerkev. Ko je zagrebški nadškof — koadjutor dr. Stepinac obiskal kralja, mu je rekel, da je edino katoliška Cerkev sposobna, da se spusti v boj s komunizmom. Kralj mu je odgovoril, da je tudi on prepričan, da bo edino katoliška Cerkev držala fronto proti komunizmu.

Zaradi takšnega kraljevega prepričanja je iznenada prišlo do skoraj neverjetnega preobrata v pogajanjih za konkordat. Kardinal Pacelli je jugoslovanski vladi predlagal, naj bi se z jugoslovanske strani pogajal duhovnik Moscatello, ki je bil sicer svetnik na jugoslovanskem poslaništvu v Vatikanu. Kralj Aleksander je ta predlog sprejel in se pogovoril z novim pooblaščencom. O vsem tem pa Simić, poslanik pri Vatikanu, ni prav ničesar vedel. To mu je povedal šele kardinal Pacelli, ki je pripomnil, da tudi jugoslovanska vlada meni — da se duhovniki med seboj laže sporazumevajo.

Res so se. Duhovnik Moscatello je sprejel vse vatikanske zahteve, Vatikan pa je pristal na tri kompromise, ki so bili brez praktične vrednosti, kot je poslanik Simić kasneje pravilno ugotavljal v svojem poročilu predsedniku vlade dr. Stojadinoviču.

Naj omenim le nekatere privilegije. Tako je Jugoslavija v celoti brez vsakih omejitev vračala Cerkvi vse velikansko imetje verskega zaklada, kar ni storila nobena nasledstvena država na ozemlju bivše Avstro-Ogrske v svojih konkordatih z Vatikanom.

V vseh šolah bi moral biti obvezen verouk, tudi v tistih, kjer ga dotlej ni bilo. V šolskih učbenikih ne bi smelo biti ničesar, kar bi nasprotovalo katoliškemu načelom. V vseh šolah, kjer so bili dejanski in formalni katoličani v večini, bi morali biti prosvetni delavci po možnosti katoliki. Tako naj bi šolstvo v katoliškem delu Jugoslavije postalo zopet versko kot v konkordatski dobi pred osemdesetimi leti.

V združenjih za telesno vzgojo ne sme moralna vzgoja nikdar nasprotovati katoliškemu nauku. Celo duhovniki imajo pravico, da delujejo v teh združenjih. Ker pa je bilo tedaj edino tako združenje liberalni in močno protiklerikalno usmerjeni Sokol, je jasno, da je bil ta člen konkordata hudo nasilje nad svobodomiselnimi člani Sokola.

Konkordat je bil sklenjen že leta 1934, zaradi kraljeve smrti pa podpisan šele leta 1935. Vlada Stojadinović-Korošec si dolgo ni upala, da bi konkordat predložila narodni skupščini. To je storila šele leta 1937. Ker pa je vsa jugoslovanska demokratična javnost odločno nastopila proti takemu konkordatu, je bila Stojadinovičeva vlada prisiljena, da je opustila postopek za njegovo ratifikacijo in vprašanje konkordata za vedno odložila. To izjavo je moral dati katoliški duhovnik dr. Korošec kot notranji minister, ki je bil pred sedemnajstimi leti pobudnik za ta konkordat.

Zaradi odložitve konkordata je Vatikan zaman protestiral pri jugoslovanski vladi. Jugoslovanski škofi pa so na svoji konferenci, ki se je je udeležil tudi vatikanski nuncij, v začetku leta 1938 sprejeli obsežno deklaracijo duhovnikom, s katero so ogorčeno protestirali proti odstranitvi konkordata z dnevnega reda. Se posebej so obžalovali, da je to odložitev objavil minister, ki je bil katoliški duhovnik. S tem so osvrknili dr. Korošca, kar je Korošec škofom hudo zameril, saj so mnogi postali škofi prav z njegovimi intervencijami in priporočili pri vladi in kralju.

Da bi vsaj nekoliko pomiril razočarane škofe, je verjetno na Koroščevo posredovanje Cvetkovičeva vlada leta 1939 izdala uredbu o prenosu imetja verskih zakladov v lastništvo in upravo katoliški Cerkvi. Kranjski verski zaklad je tako prišel v last in upravo ljubljanski škofiji. Obsegal je skoraj 28.000 ha zemljišč, mnoge stavbe in več žag. To velikansko premoženje so leta 1939 ocenili, da je bilo vredno približno 80 milijonov dinarjev.

Propad konkordata je na nekatere škofe v znatni meri vplival, da so iskali nova politična pota. Računali so, da bodo fašistične skupine imele večje razumevanje za cerkvene težnje. Zato se je zagrebški nadškof dr. Stepinac leta 1940 odločil za naslonitev na Paveličeve ustaše, za katere se je že prej navduševalo več njegovih duhovnikov, v Bosni pa sarajevski nadškof dr. Šarić z nekaterimi duhovniki. Med okupacijo pa je večina duhovnikov podpirala ustaško državo, ki je nastala s Hitlerjevo pomočjo. To je bila specifičnost cerkvene politike na Hrvaškem in v Bosni.

(Nadaljevanje na 9. strani)

Cilj katoliške Cerkve v celoti je bil sicer enoten, določen po katoliških načelih in papeških smernicah, ki sem ga na kratko označil na začetku. V izvajanju teh smernic in vodenju svojih škofij pa so škofje bili zelo samostojni, da so dokaj splošna navodila prilagajali razmeram v svojih škofijah. Zato je bila cerkvena politika skoraj v vsaki škofiji bolj ali manj drugačna. Razen tega pa je bila odvisna tudi od osebnosti in usmeritve posameznih škofov. Tako različnost ugotavljamo celo v sami Sloveniji. V mariborski škofiji je živel Slomškova, v ljubljanski pa Mahničeva tradicija, katere značilnost je bil borbeni politični klerikalizem.

Sicer pa je bila v politični aktivnosti cerkve na Slovenskem velika specifičnost, saj je klerikalizem bil na Slovenskem tako razvit kot nikjer drugod, kjer je škofu Jegliču uspelo, da je prav vse duhovnike prisilil v politično delo, čeprav se je mnogim sprva politika upirala.

Na Hrvaškem pa so propadli vsi poskusi, da bi se klerikalizem uveljavil s samostojno stranko. Zato se je najprej naslanjal na Mačkovo Hrvatsko seljačko stranko in končno na Paveličeve ustaše. Celu na Slovaškem ni bil klerikalizem do ustanovitve vazalne Hitlerjeve države tako razvit kot na Slovenskem, ker je bil velik del Slovkov protestantske vere. Drugače je seveda bilo po odcepitvi Slovaške od Češke, ko je z nacistično oporo na Slovaškem zavlada klerofašistična diktatura, ki je postala vzor cerkvenemu vodstvu na Slovenskem, po kakšni poti in na kakšen način bi tudi pri nas katoliška Cerkev mogla uresničiti vse stare in nove privilegije, po katerih je težila.

(SE NADALJUJE)

ŠTEFANIJA RAVNIKAR – PODBEVŠEK

Naj najprej povem, da me je prijetno iznenadilo vabilo uredništva Tribune, da za njihov študentski list odgovorim na nekaj vprašanj v zvezi s kroniko o morišču na Sv. Urhu, ki je v letošnjem poletju doživela svojo tretjo izdajo. Imam namreč občutek, da je za stvar, za katero se mladina resno zanima, to vselej dobro znamenje.

VPRASANJE: V sostrški šoli ste službovali že od leta 1932. Ali je duhovščina že v tem času pred vojno delovala s svojo protikomunistično propagando na ta način – se pravi, če je delovala zavestno – da so bile ustvarjene razmere, ki so med vojno pripeljale do tega, da so belogardisti na Sv. Urhu uprizarjali množične pokole?

ODGOVOR: Nihče ni mogel predvideti, kako bodo rasla in se oblikovala nasprotja med naprednimi in nazadnjaškimi silami na področju nekdanje dobrunjske in poljske občine, kjer so bila zaradi intenzivnega delovanja članov komunistične partije dosti globlja kot marsikje drugje, saj segajo daleč v predvojna leta. Kdor pa je razvoj dogodkov na tem terenu spremljal kolikšak od blizu in se zamislil nad oblikami boja in sredstvi, kakršnih so se posluževali pripadniki reakcionarnega tabora, je moral pričakovati, da se bodo dogajale tudi še hude stvari, še posebno v primeru vojne. Vendar si niso mogli niti tisti, ki so najgloblje posegali v boj in si za ceno najhujšega tveganja prizadevali osveščati prebivalstvo, predstavljati, da bo že v bližnji bodočnosti nastalo na Sv. Urhu v dobrunjski občini tako kruto bratormorno morišče, ki mu ni primere.

K nastanku tega morišča so prispevale najrazličnejše okoliščine, na njegovo rast pa so vplivali čisto naključni, nepredvideni dogodki. V tem pisnjem bom skušala pojasniti vsaj nekatere izmed njih.

Sv. Urh je nizek grič nad vasjo Dobrunje. Njegov vrh, imenovan Dobrunjski hrib, je zelo razsežen in se širi preko Orelj globoko v dolensko gričevje. Na njem je podružnična cerkev – v preteklosti je bila kratak čas samostojna fara, posvečena nemškemu škofu Ulriku-Urhu. O njem je leta 1832 pridigal doktor teologije in sodelavec Kranjske Čbelice Jakob Župan, da je bil prvi, v Rimu za denar kupljen svetnik.

Poleg cerkve je bilo pokopališče, ki smo ga po osvoboditvi zaradi ureditve spomeniškega prostora odstranili, in mežnarja z gospodarskimi poslopi, s sadovnjakom in z nekaj ari obdelave zemlje. Zadnja leta pred vojno in med vojno je živel v nji urhovski mežnar Jože Selan s številno družino, ki se je med NOB s sinovi in hčerami udinjala okupatorju in izpolnjevala navodila, ki so prihajala iz farne šentlenarske cerkve v dolini.

V sosednji poljski občini sta bili dolgo časa večša papirnica, največji industrijski objekt na tem področju, in skupina naprednih železničarjev v Zalogu središče revolucionarnih akcij.

Kmalu pa so začeli tudi po mnogih drugih krajih obeh občin, kamor so se po opravljenem delu vračali delavci na svoje domove, pretresati in izvajati navodila komunistične partije, ki so jih njeni člani vnašali med njih. Posluževali so se legalnih kulturno-prosvetnih in družbenopolitičnih oblik dela in izvajali preko njih tudi pereče in neobhodne politične direktive. Pri tem delu so plačani nasprotniki vohunili za njimi, jih ovajali protiljudskim oblastnikom, jih klevetali in ovirali na vsakem koraku. Med njimi je bila na prvem mestu duhovščina.

Tako je na primer stal pred vrati prosvetnega doma v Polju leta 1930, ko so komunisti sodelovali s krščanskimi socialisti, na straži eden izmed poljskih kaplanov in preprečeval vstop na predavanja vsakomur, za katerega je sumil, da je član komunistične partije ali njen simpatizer. Predavanja so organizirali krščanski socialisti, člani partije pa so poskrbeli za „primerne“ predavatelje. Kaplani ki so prisostvovali predavanjem, so največkrat protestirali proti njihovi vsebini.

Ko sem leta 1932 začela službovati na sostrški šoli, je bil prvi človek, ki sem ga srečala med vrati šolskega vrta šentlenarski kaplan Peter Eržen. To ni bil človek, kaj šele duhovnik, o katerem bi bilo vredno izgljbiti besedo. Nihče si jermal resno, niti osnovnih duhovniških dolžnosti ni izpolnjeval. Nihče ga ni cenil in moral je zapustiti šentlenarsko faro. Leta 1943 ga srečamo med belogardisti v Kočevju. Ko je ob partizanskem napadu bežal skozi okno neke hiše, ga je zadel partizanska krogla.

Na mesto kaplana Eržena je prišel Filip Žakelj, človek čisto drugačnih lastnosti kot njegov prednik. Ker pišem o njem v kroniki o S. Urhu bolj obširno, bom na tem mestu poudarila le nekatere. Bil je verski in politični fanatik, ki ni poznal meje ne v besedah ne v dejanjih. Njegov prihod v šentlenarsko faro pod Sv. Urh je odločilnega pomena za to, da so bili morilci na Sv. Urhu tako strahotno podivjani, da se niso ustavili še pred najbolj grozotnimi umori.

Že kot govaj je vzbujal odpor. Bil je visok, rdečelas in močno rdečelicehen z globoko v čelo pomaknjeno plešo, da so mu na sencih lasje šteli v stran. Ker je razoglav, z brevirjem v roki stalno tekal okoli cerkve, farovž in starega pokopališča, ogrnjen v dolgo črno pelerinjo, ki je bil podoben strašilu, ki so se ga otroci bali in so se mu na poti iz šole na daleč izognili.

V šoli je pri vzroku tako strašil solarje, posebno mlajše, da se po njegovi učni uri dolgo niso mogli pomiriti. Njegov strahotno povzdignjeni glas je bilo slišati po vseh hodnikih in celo na čisto. S fanatično ihto je kričal tudi nad tistimi v prvem razredu, kaj vse je treba pretrpeti in žrtvovati za boga in Kristusa in kako se zoperstavljati grehu. Nekoč sem na hodniku čakala na konec njegove učne ure in poslušala: „Raje se cvrti v vrelem olju, raje si pustiti odsekati ud za udom in tudi glavo, raje se dati kamenjati, raje...“ in našteval je še dolgo vrsto kazni, eno hujšo od druge, „kakor grešiti in žaliti boga, ki je v nebesih!“

Ko je ves zadihan in zaripel v obraz prišel iz razreda, sem mu rekla, naj vsaj najmlajšim priznane in ga vprašala, kaj tako hudega bi mogel zagrešiti tak otrok. S hripavim glasom me je začel poučevati, da že v otroku tiči kal greha in da jo je treba čim prej zatreči, da ni prepozno. Ugovarjala sem, kakor že tolikokrat ob najrazličnejših priložnostih in v razgovorih, a je bil gluhi in nedostopen za vse, s čimer se ni strinjal.

Kakor v šoli, je rjovel tudi v cerkvi, ko je na prižnici prebiral papeževe in škofove okrožnice proti brezbožnemu komunizmu. Faranom je grozil, kaj vse jih bo doletelo, če bodo sledili lažni propagandi, ki jo širijo komunisti, največji zločinci, podložni samemu satanu. Marsikdo je odšel iz cerkve sredi pridige, otroci so se branili udeleževati obvezne šolske maše.

Leto dni po prihodu v Sostro – 1936 – se je aktivno udeležil občinskih volitev in hitel z zborovanja na zborovanja. Priganjal je volivce, propagiral klerikalne kandidate in kot povsod, kjer se je pojavil, tudi pri volitvah grozil vsem, ki bi si drznili voliti drugače.

Se in še bi lahko naštevala dejanja kaplana Žaklja, ki so v popolnem nasprotju z duhovniškimi poklicem, in navedla primere, ko se sam ni ravnal po naukih, ki jih je delil drugim, kadar je bila v nevarnosti njegova čezmerna osebna ambicija, vendar moram preiti k poglavitni stvari – k ustanovitvi Katoliške akcije v šentlenarski fari, ki je njegovo delo.

Slovenska duhovščina je v svojem tisku in z živo besedo ugotavljala, da dotodanja verska in prosvetna društva ne zadostujejo več za obrambo katolištva na Slovenskem. Potrebno je ustanoviti Katoliško akcijo, v kateri se bodo poleg duhovnikov lahko udeleževali tudi laiki in prispevali svoj delež k pokristjanjenju razkristjanjenega sveta.

Kaplan Žakelj je iskal mlade ljudi in jih vzgajal na posebnih sestankih. Ni bilo važno, da so bili pametni, pošteni, dobri, da so se le strinjali z njim in izpolnjevali njegove naloge. Imenovali so jih apostole katoliške akcije in tiste, ki so se dobro izkazali, pošiljali še v posebne tečaje. Med tečajniki je bil na primer tudi tak „apostol“ kakršen je bil moj bivši učenec Jože Jesih, sin cerkvenega ključarja iz Dobrunj, ki je kradel denar iz miznice na katedru, iz žepov sošolcev in kjerkoli je prišel do njega. Kaplan je vedel za to, a ga je vseeno sprejel v Katoliško akcijo. Vedel je tudi, da je Jesih stalno kradel jabolka svojemu sosedu Cernaku, ki jih je kupoval za prodajo na trgu, in jih nosil tudi prijateljem na sestanke Katoliške akcije. Ko ga je sosed zasledil pri kraji, se ga je Jesih lotil z nožem in ga ranil. Pred sodiščem je kaplan Žakelj pričal za svojega „apostola“ in izjavil, da je dober in pošten fant. Po obsodbi ga je še priporočil za sprejem v poseben tečaj za vodilni belogardistični kader.

Kako dober in pošten je bil Jože Jesih se je izkazalo, ko so 6. oktobra 1942 padle prve žrtve na urhovskem morišču. Med njimi tudi Avgust Cernak, ker ni dovolil, da bi mu Jesih kradel jabolka iz kleti in ga ranil z nožem. Skupaj z očetom sta zasnovala maščevanje in se ga iznebila.

Kaplan Žakelj je vzgajal sicer majhen, toda strahotno zagrozen in sfanatiziran kader apostolov Katoliške akcije in dosegel, da je bila ta organizacija v šentlenarski fari, navor je spadal tudi Sv. Urh, med najaktivnejšimi v Sloveniji. Takoj za njo je bila Katoliška akcija v poljski fari, delo tamkajšnjih štirih kaplanov in njihovega župnika Janeza Keteja, ki se je zanimal le za politične in denarne zadeve. Bil je član upravnih in nadzornih odborov v raznih gospodarskih podjetjih in imel važno vlogo v klerikalnem bančništvu. Bal se je naprednega delavskega gibanja, ki je ogrožalo njegove pridobitve, in ga zagrizeno in brezobzirno preganjal.

Po štirih letih zelo plodnega službovanja v šentlenarski fari je poleti 1939 kaplan Žakelj odšel na višji položaj v ljubljansko stolnico. Že prej ga je vabil k sebi v Srbijo škof Gnidovec, ki je v spopadih s pravoslavci potreboval gorečnega, kakršen je bil Filip Žakelj. Toda Filip Žakelj je odklonil, ker si je že začrtal svojo pot, po kateri se je nameraval povzpeti do visokega cilja.

Kot stolni vikar je še naprej spremljal delovanje svojih apostolov v šentlenarski fari in v sosednji poljski, pa tudi še marsikam drugam je prenesel svojo aktivnost. Tudi spovednica v ljubljanski stolnici mu je prišla prav. V nji je med drugim „organiziral“ gospodinjinske pomočnice, ki so bile v službi pri naprednih družinah, da so mu poročale o obnašanju svojih gospodarjev. Z okupacijo se je protiljudsko delovanje reakcionarnih politikov in mnogih duhovnikov še stopnjevalo. Temu delovanju se je pridružila še nova „krepost“ – sodelovanje z okupatorjem, ki je imel velike težave z uničevanjem narodnoosvobodilnega gibanja. Na tihem so skušali krepiti svoje kadre, da bi z njimi ob prvi priložnosti skočili partizanom v hrbet, ob koncu okupacije pa neomadeževani segli v roke zavajnikom.

Najprej so slovenski reakcionarni politiki uvideli, da je njihov osnovni kader brez vojaškega vodstva. Poslužili so se oficirjev Draže Mihailoviča, med katerimi je bilo tudi nekaj Slovencev (Karel Novak, Janko Debeljak, Milan Kranjc, Drago Tomažič in dr.).

Dva izmed njih (Kranjc in Tomažič) sta se 10. maja 1942 znašla v urhovskih gozdovih, da bi izurila za boj proti partizanom člane klerikalnih mladinskih organizacij, predvsem apostole Katoliške akcije. Z vstopom v Mihailovičeve vrste so se morali preimenovali v slovenske četnike, kar jim ni povzročalo kakršnihkoli pomislekov.

Vse bi šlo! Vsako preimenovanje bi sprejeli, le da bi prihajali kadri! A teh ni hotelo biti od nikoder. V njihovih zbeganih glavah so že besede partizan, osvobodilno gibanje, osvobodilna fronta slovenskega naroda vzbujale strah in preprečevale odločitve. Predvsem pa ogromno število tistih, ki so sledili pozivom OF in množili njene vrste na terenu in v gozdovih.

Od 10. do 17. maja 1942 se je v urhovskih gozdovih zbralo 17 četnikov iz dobrunjske in poljske občine in iz Ljubljane. Še nepravilne so iznenadili in jih preganili partizani, ki so se po čisto drugačnih nalogah združevali tiste dni v bližini Sv. Urha. Četniki so pobrali orožje, ki so ga imeli v raznih skrivališčih in zbežali na Dolenjsko proti Gorjancem.

Na poti so se ustavljali v krajih, kjer so mislili, da bodo dobili pomoč. Toda te ni bilo od nikoder. Le v Čušperku blizu Dobropolja jim je kaplan Ivan Lavrh, Filipu Žaklju podoben človek, pripeljal tri belogardiste.

Se veliko večje razočaranje kot na poti so prvi slovenski četniki doživeli ob prihodu na cilj. Mislili so, da jih čaka v Gorjancih številna četniška vojska, ki se ji bodo pridružili in skupaj z njo uničili partizane. Toda v Gorjancih ni bilo razen manjših partizanskih enot nikogar. Teh se zaradi svoje šibkosti niso upali lotiti, le če so čutili v bližini okupatorja, so jim streljali v hrbet.

Okupator je postajal čedalje bolj naklonjen belogardistom in vsakršnim, osvobodilnim silam sovražnim formacijam, ki so prihajale k njemu s predlogi za sodelovanje v boju proti partizanom. Medtem ko so člani lažnega Štajerskega bataljona čakali, da se njihovi voditelji z okupatorjem o vsem dogovore, so se utrdili v Šentjoštu blizu Stopič. Po dolenskih farovžih so pošiljali pozive za pomoč, a ta je bila zelo šibka. Zato so se poslužili zvižace, s pomočjo katere so nekaj tednov zavajali v zmotno okoliško prebivalstvo, meščane Novega mesta in celo borce NOV in trdili, da so tudi oni partizani. Nadeli so si ime Štajerski bataljon in govorili ljudem, da se vnovič pripravljajo na pohod na Štajersko. Le odpočiti se morajo in se pripraviti na nove boje.

Ljudje so jim verjeli in jim nosili v taborišče vse, kar so potrebovali. Njihov vojaški kurat, mirnopedski kaplan Anton Šinkar, je dobil celo kitaro, s katero je spremljal svoj pevski zbor ob najrazličnejših priložnostih.

V lažni Štajerski bataljon so prihajali ljudje v prepričanju, da obiskujejo prave partizane. Ti pa so jih skušali pridobiti zase in so jih s silo prepričevali. Mučili so jih na vse načine in kdor ni klonil, so ga strahotno ubili. Da bi preglasili krike mučenih, je kaplan Šinkar sklical svoj pevski zbor, vzel v roke kitaro in jih s petjem in igranjem skušal utišati. Streljanju so se izogibali, da ne bi opozorili nase partizane.

V lažnem Štajerskem bataljonu je bila nekaj časa tudi članica Katoliške akcije in belogardistka Roza Uhan iz okolice St. Ruperta na Dolenjskem. Pisala je dnevniki, ki je najotipijevši dokaz, kako je duhovščina pripravljala mlade ljudi na bratormorno klanje. Navajam le nekaj njenih izjav, zapisanih v njenem dnevniku:

„Zelo prisrčno so nas sprejeli. Igramo krasno krinko Štajerskega bataljona... Mirnopedski g. kaplan Šinkar igra na kitaro, ki so jo prinesle partizanke k nam... Danes sem bila priča prvemu umoru. Me je zelo pretreslo...“ Toda ni minilo veliko dni, ko je zapisala: „Doma me je tako pretreslo, če sem slišala o umoru, sedaj pa hladnokrvno gledam. Kdor je proti nam, gre rakom zvižgat, to se razume. Streljamo malo, bolj pobijamo... Pred napadom (zapisati bi morala: pred klanjem) nam Gorazd (Šinkar) podeli odvezo. Svetinjice imamo vsi... Človek mora biti trd za vse. Koder hodimo po hostah, puščamo za sabo grobove...“

Roza Uhan je pisala tudi o tem, da jim kaplan Urbanč iz Stopič prinaša v hosto sveto obhajilo. 3. julija 1942 je zapisala v svoj dnevnik: „... zjutraj je prišel gospod kaplan iz Stopič in nam podelil sveto obhajilo... Pri svetem obhajilu nas je bilo 33. Ni mogoče opisati občutkov, ki sem jih imela. Pod vrhovi Gorjancev, globoko v skalnatih gozdovih pride Bog k nam Ravno, tako kot v katakombah...“

Jedro lažnega Štajerskega bataljona so bili belogardisti, člani Katoliške akcije. Najaktivnejši med njimi so bili tisti, ki jih je vzgajal kaplan Filip

Žakelj. V Gorjance so prišli iz šentlenarske in poljske fare – iz krajev v okolici Sv. Urha. Duhovno podlaga so jo imeli. Tu so se v družbi zabi enaki še praktično usposobili za svoj krvavi posel.

Tik pred italijansko ofenzivo, ki se je začela 16. julija 1942, so partizanske enote razkrinkale in razhajkale lažni Štajerski bataljon. Zaradi ofenzive ga niso mogle do konca zasledovati in uničiti. V svoje vrste je okupator sprejel tudi belogardiste Štajerskega bataljona in iz drugih formacij. Člani lažnega partizanskega bataljona so prevzeli ime Legija smrti in začeli javno in odkrito sodelovati z okupatorjem. Pomnožili so njegove vrste in prejeli plačilo za to, da so mu pomagali kruto uničevati lastni narod.

Nekaj tistih članov Legije smrti, ki so bili iz vasi dobrunjske in poljske občine se je tedaj vrnilo v domače kraje in stopilo v vrste vaških stražarjev. Nastale so prve belogardistične postojanke, med njimi v Bizoviku in Dobrunjah, predhodnice morišča na Sv. Urhu. Okupator jih je plačeval in jih imenoval na kratko MVAC – prostovoljna protikomunistična milica. V njih se je udeleževala tudi duhovščina in kmalu zaprosila okupatorja za orožje.

Do zdaj sem našela že več imen duhovnikov – kaplanov in še imena mnogih drugih srečamo na straneh kronike o urhovskem morišču. In človek se mora vprašati: Kdo so bili vendar ti ljudje, ki so slovensko klerikalno mladino tako sfanatizirali, da je s slastjo morila lastne rojake, da je v vsakem partizanu ali aktivistu OF videla pošast, ki jo je treba pri prici spravit s sveta, ne glede na to ali je član KP ali ne? Od kod so prišli? Kdo jih je vzgajal v takem duhu? Odgovor je jasen! Višja duhovščina! In od kod je ta prejemala navodila? Kdor se želi poučiti o tem, naj vzame v roke škofova pastirska-pisma in njegove ter papeževe okrožnice iz tistega časa.

VPRASANJE: Takoj na začetku NOB je Osvobodilna fronta poslala poziv vsem napredno usmerjenim ljudem v Sloveniji, da naj se aktivno pridružijo borbi slovenskega proletariata za osvoboditev. Ali se je na tem območju pridružil Osvobodilni fronti kakšen duhovnik ali pa, če je bil v svojem delovanju vsaj nevtralen?

ODGOVOR: Na tem območju ni bilo nikogar, ki bi se pridružil OF. Niti ni bilo nikogar, ki bi bil vsaj nevtralen. Edini, ki ni pretraval ne v besednem ne v dejanskem zadržanju nasproti pripadnikom osvobodilnega gibanja je bil vsaj na videz šentlenarski župnik Franc Verce. Ta je zelo uspešno opravljal svoj farovski grunt in hotel imeti mir pri tem opravilu. Duhovniški poklic mu ni bil posebno pri srcu in nekoč mi je zaupno dejal, da je najbolj nesrečen človek, kadar si mora nadeti štolo za vrat. Rad pa je meževal s kmečkimi gospodarji, odhajal na polje in se mudil v svojih moderno urejenih hlevih.

Vendar je kljub vsemu budno spremljal razvoj dogodkov v svoji fari in v njeni sosesčini. Kdor se je spustil z njim v razgovor, je lahko takoj spoznal, da sovraži razvoj naprednega delavskega gibanja. Se huje pa je sovražil razvoj dogodkov med NOB in ni se mogel zdržati, da ne bi izrazil svojega mnenja in Nemčiji, kot najbolj gospodarski deželi, prerokoval zmago.

Kadar so partizani trkali na farovška okna, jih je vselej najprej prešel in nato za vsakega odrezal kos kruha. Nikoli se ni zmotil in dal kakšen kos več. Dal pa jim ga je le zato, ker se jih je bal.

Ze novembra in decembra 1941 je župnik Verce prizadevno opravil devetdnevnicu in pobožnost deveterih prvih petkov za svoje farane in o tem natančno poročal škofijskemu ordinariatu. Z ogorčenjem je ugotavljal, da ljudstvo navdušeno agira za partizane, da so organizirani celo šolski otroci in da v Marijini družbi polovica članic z njimi simpatizira in mnoge izmed njih nosijo rdeče rute za vratom kot znak partizanstva. Celu stare tretjerednice so agitirale za partizane in jim prinašale živež in obleko. Našel je število udeležencev in priznal, da je bilo stanje v župniji ubupno, „ko smo pričeli pobožnost devetih prvih petkov.“

To poročilo sem videla na lastne oči na razstavi tajništva za notranje zadeve kmalu po osvoboditvi in ga natančno prebrala. Ko sem si ga hotela naslednji dan prepisati, ga ni bilo več.

Župnik Verce je med vojno redno izpolnjeval svoje duhovniške dolžnosti in se odražal od tistih, ki so bili aktivni v narodnoosvobodilnem gibanju ali so mu bili samo naklonjeni, vendar ni nikoli kazal navdušenja za belo gardo, zlasti ne za člane Katoliške akcije. Predobro jih je poznal, posebno tiste, ki jih je vzgajil! Njegov kaplan Filip Žakelj. Branil se je, da bi postavili svojo postojanko v bližini cerkve in farovž in jim dokazal, da bi bilo preblizu gozdov in prevarno zaradi partizanskega napada. Preprečil je gradnjo postojanke, ni se mu pa posrečilo doseči, da ne bi vzlekli strojin v cerkveni stolp.

Mesec dni po ustanovitvi slovenskega domobranstva, 23. oktobra 1943 so pripadniki te nove, od Nemcev ustanovljene vojaške formacije, proglasili Sv. Urh za kraj, kamor bodo vodili pobijati na smrt obsojene aktiviste OF, ujetje partizane in pripornike iz raznih zaporov. Za komandanta so postavili Alojzija Dežmana iz Spodnje Hrušice, člana Katoliške akcije in Legije smrti, ki ga je vodilni domobranski kader pohvalil ob ustanovitvi moriške postojanke.

Prve tri na smrt obsojene žrtve – obsodilo jih je samozvano domobranksko sodišče v Polju – so pripeljali na nedeljo 24. oktobra 1943 ob 13. uri pred šentlenarsko župnišče v Sostro. Tamkajšnji kaplan Mirko Gande, naslednik Filipa Žaklja, naj bi jih pred umorom spovedal. Kaplan pa se je na smrt obsojenih tako prestrašil, da je pričel po vsem telesu trepetati in toliko, da se ni zgrudil. Spoved je moral namesto njega opraviti župnik Verce.

Tudi župnik je bil zelo vznemirjen in je odšel takoj k župniku Keteju v Polje protestirat. Pa ne zaradi tega, ker so tamkajšnji domobranci obsodili na smrt nedolžne ljudi, kar je župnik Verce uvidel pri njihovi spovedi, ampak zato, ker ima on za take reči na razpolago enega samega kaplana, župnik Kete pa štiri!

Po protestu župnika Verca so obsojene vozili iz poljske postojanke naravnost na urhovsko morišče. Kmalu je prenehalo delovati tudi vojaško sodišče v Polju. Žrtve so začeli voziti od vsepovsod in jih pobijati v urhovskih gozdovih. Mnogi izmed njih so prosili za spovednika, da bi si na ta način rešili življenje. Mislili so, da bodo duhovniku pač lahko dokazali, da so nedolžni.

Tako sta morala župnik Verce in kaplan Gande ob vsaki uri podnevi in ponoči na Sv. Urh spovedovat in kmalu sta začela tožiti, da tako hudih telesnih in duševnih naporov ne bosta zdržala. Župnik je eni izmed učiteljc na šoli zaupal: „Vse noči ne spim! Še znorel bom, če pojde tako naprej!“

VPRASANJE: Pri tem se zastavlja vprašanje, ali je za pokole na Sv. Urhu in njegovi okolici vedelo ljubljansko cerkveno vodstvo – konkretno škof Gregorij Rožman. In če je cerkveno vodstvo vedelo za te zločine, ali jih je kdaj poskusilo preprečiti ali pa jih je odobravalo – se pravi idejno vzpodbujalo člane bele garde (s Katoliško akcijo) in duhovnike – in se s tem aktivno borilo proti slovenskemu delavskemu razredu?

ODGOVOR: O tem, ali je cerkveno vodstvo vedelo za umore na Sv. Urhu, zame ni dvoma. Prepričana sem, da je župnik Verce poročal o vsem, kar se je tiste dni dogajalo na Sv. Urhu prav tako natančno škofijskemu ordinariatu, kot je poročal o opravljanju pobožnosti prvih deveterih petkov v svoji fari in prosil škofa, naj ga reši spovedovanja žrtve.

Na Škotskem ordinariatu so morali vsekakor ugoditi prošnji šentlenarskega župnika Verca, saj je kar iznenada prenehal spovedovati žrtve na Sv. Urhu. To pa se nikakor ni moglo zgoditi brez vednosti in sodelovanja škofa dr. Gregorija Rožmana. Škof se je moral tedaj domisliti srebrnega, od papeža blagoslovljenega križca, ki ga je pred letom dni prejel od njega v dar, ko ga je obiskal skupaj s kaplanom Nandatom Babnikom, organizatorjem bele garde na Dolenjskem. Z blagoslovljenim križcem je dobil prav tako od najvišjega dušnega pastirja v dar blagoslovljene rožne vence, namenjene najbolj prizadevnim protikomunističnim borcem.

Po prejemu blagoslovljenega srebrnega križca, ki so mu bila priložna gotovo tudi navodila za uporabo, so urhovski morilci sami prevzeli vlogo spovednikov svojih žrtve in jim govorili, da ima križec, ki je bil v Rimu blagoslovljen in so ga prejeli od škofa, čudežno moč. Kdor se pred njim pokesa svojih grehov in zmoli kratko molitev, za kar zadostuje pet minut, je gotovo takoj po smrti zveličan.

Se danes živeča Angelca Habič, po vojni poročena Prusnik iz Podlipoglavja je bila na Sv. Urhu obsojena na smrt. Na morišče so jo pripeljali 29. novembra 1943. Tri dni je bila zaprta v tesnem kletnem prostoru polm

vlage in trohobe. Vodja morilskega voda in najhujši morilec na Sv. Urhu Stane Kukovica je ni utegnil takoj ubiti, ker je imel delo izven postojanke. Medtem so številni prošnjiki, med njimi tudi župnik Verce, prosili za njeno življenje.

Po treh dneh jo je Kukovica poklical k sebi, prepričan, da bo ubil tudi njo. Bil je zelo zgovoren in ji je pripovedoval, kako pobija svoje žrtve. Habičeva se je v strahu odmikala od njega in se vsa tresla. Tedaj je zavpil nad njo: „Kogar jaz ubijem, je vsak zveličan!“ Iz žepa je potegnil križec, ki ga je Habičeva že poznala, ker so ji že drugi grozili s smrtjo in ji ga vihteli pred očmi. Križec je nekaj časa vrtil v roki in ji natančno pojasnil njegov izvor, namen in čudežno moč, ki jo vsebuje.

Angelco Habič so poslali v taborišče Rawensbrück. Ko se je po osvoboditvi vrnila, mi je natančno opisala svoja doživetja na Sv. Urhu.

Umori so se prav tiste dni – okoli božiča in novega leta 1943/44 močno stopnjevali in nekateri, zlasti mlajši morilci tega niso skrivali. Budno sem opazovala obnašanje župnika Verceta in kaplana Gandeta. Župnik se je pomiril in ni nikomur več govoril o spovedovanju žrtev na urhovskem morišču. Kaplan, ki je še pred kratkim izjavil, da nič več ne zdrži in da pojde v Ljubljano k škofu, da ga odveže duhovniških zaobljub, pa se je že začel privajati življenju v morilski postojanki. Bil je alkoholik in še ženskar povrh. Urhovski domobranci so imeli vsega dovolj: pijače, da so se z njo nacejali in utapljali v nji svoje zločine in tudi ničvrednih žensk jim ni manjkalo.

Zaradi naraščanja umorov na Sv. Urhu in spremenjenega vedenja obeh duhovnikov sem pred pričetkom božičnih počitnic 1943 vprašala župnika v šolski zbornici, kako more kot duhovnik mirno gledati zločinsko početje domobrancev na Sv. Urhu. Nejevoljen je odvrnil, da je bil nedavno v urhovski postojanki pri komandantu Poldetu Selanu in ga vprašal, kako je poskrbljeno za dušni blagor obsojencev. Selan mu je pojasnil, da ima pred smrtjo vsak pet minut časa, da obudi kesanje. To se je zdelo župniku premalo za smrt. Položil je komandantu roko na ramo in mu to tudi povedal. Na moje vprašanje, zakaj ni protestiral proti pobijanju nedolžnih ljudi, je dejal, da se ne vtika v vojaške zadeve, ker je prenevarno.

Zadnji dan 1. 1943 je zet generala Leona Rupnika, Stanko Kociper, ki je bil čisto tudi v škofovi družbi, priobčil v Slovenskemu domu članek, v katerem je podžigal domobranske klavce k še večji dejavnosti in priznal umore, ki so jih že in jih bodo še zagrešili. Za grozodejstva, ki so se v tistem času dogajala na Sv. Urhu, pa tudi v okoliških domobrantskih postojankah, je navajal kaj nedolžne izjave: „Neozdravljivo zastrupljene z neumnostjo pa smo in bomo še brezobzirno in neumiljeno drugače za drugim izločili iz poštenega slovenskega občestva.“

– Za množične umore na Sv. Urhu je vedelo veliko ljudi; vedeli so na policiji in po vseh drugih zaporih, kjer so med mučenjem grozili žrtvam, ki niso priznale njihovih obtožb: „Pojdeš na Urha! Tam te bodo že pripravili do tega, da boš vse priznal!“ Vedeli so Nemci, gospodarji domobrancev, ki so ljudem pri poizvedovanju za svoji govorili o njih, da niso nič prida in naj prenehajo iskati, če so ih odvedli tisti z Urha.

Po zvrinskem umoru sester Šušteršič v Sp. Hrušici št. 10, ki so ju urhovski morilci s svojimi pajdaši ubili na domu 8. avgusta 1944, si je prišel kraj umora osebno ogledat škof Rožman v spremstvu duhovnika, ki ga gospodar Jernej Šušteršič ni poznal. Zato pa je takoj prepoznal škofa, saj ga je kot birmanski bter več kot desetkrat videl čisto od blizu.

Za umore na Sv. Urhu so vedeli celo otroci domobrantskih družin. Na protikomunističnem zborovanju pred šentlenarško cerkvi konec avgusta 1944 so se nagneli v cerkveni stolp in ob vsakem imenu partizanskih borcev in njihovih sodelavcev, ki so jih naštevati protikomunistični govorniki, so vpili iz lin: „Na Urha z njim!“

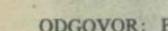
Iz zapisknika o procesu proti vojnim zločincem in izdajalcem Rupniku, Rosenerju, Rožmanu, Kreku, Vizjaku in Hacinu je razvidno, da je v petih izvodih izhajal bilten „Vesti“ z najzapronejšimi poročili tajne obveščevalne službe s katero je sodeloval kaplan Franc Glavač. En izvod je dobival škof Rožman in bil natančno obveščen o obnašanju prebivalstva tiste strašne dni in o njegovi politični pripadnosti.

S tem, kar sem navedla, se zdalec niso podani vsi dokazi za to, da je škof Rožman vedel za množične umore na Sv. Urhu. Prav tako kot on je vedela zanje vsa višja duhovščina. O tem, da bi kdo skušal preprečiti kaj umor, je bilo redkokaj slišati. Izjema je navedena Angelca Habič, za katero je prosil župnik Verce. To pa le zato, ker je njen oče ogromno daroval za farno cerkev. Kaplan Gande mi je po osvoboditvi pravil, da se je pri Italijanih in tudi pri Nemcih dalo koga rešiti, pri tistih na Sv. Urhu pa je bilo še poskušati nevarno.

O tem, kako je duhovščina vzpodbujala belogardiste, člane Katoliške akcije in klerikalne Slovenske legije k pobujanju partizanov, aktivistov osvobodilne fronte in njenih sodelavcev, pa mislim, da zadostuje branje kronike o morišču na Sv. Urhu in Belogardizma Frančka Sajeta.

VPRAŠANJE: Kakšen odnos so imeli tisti duhovniki, ki ste jih zaradi pisanja svoje knjige obiskali po koncu vojne? Ali so odkrito priznali svoja dejanja, ali pa so vse zanikali?

ODGOVOR: Po vojni ni nihče ničesar priznal. Najprej sem šla v šentlenarško župnišče, da bi iz mrliške knjige izpisala imena prvih treh žrtev, ki so jih „uradno“ pripeljali tja k spovedi, od tam pa na urhovsko morišče. Ne župnik ne kaplan nista vpisala nikogar, ki je bil umorjen na Sv. Urhu. Pri spovedovanju prvih treh obsojencev je bil župnik vseh zbeگان in prevzet. Opozorila sem ga, naj shrani imena, da bo po vojni lahko obvestil njihove svojce. Rekel je, da je to storil. Po osvoboditvi pa ni bilo nikjer njihovih naslovov. Izgovoril se je, da je listek z imeni nekam založil in ga ne more najti.

Ko sem zvedela, da je zagrizeni šentpeterski župnik Alojzij Košmerlj vodil seznam vseh domobrantskih žrtev, sem poiskala njegovega brata Janeza Košmerlja, ki mu je med vojno pomagal v pisarni. Povedal mi je, da ga je vsak dan obiskal eden izmed domobrantskih oficirjev in mu poročal o žrtvah tistega dne, vendar ne ve, ali je brat seznanj sezgal ali ga je vzel s seboj, ko je bežal iz domovine.

Kaplan Mirko Gande, ki je do zadnjega spovedoval žrtve in njihove morilce je na nedeljo, 6. maja 1945 pridigal v urhovski cerkvi, da se je vrag strgal z verige, a ne za dolgo; še bodo jokale partizanske matere! Nato je pobeignil na Koroško. Kmalu pa sem zvedela, da se je nastanil nekje na Primorskem. Posrečilo se mi je, da sem ga našla še pred zaključkom kronike o Sv. Urhu. K njemu sem prišla s pripravljenimi vprašanji, na katera je kar po vrsti lažljivo odgovarjal. Ves se je tresel od strahu, kajti resnica bi bila zanj pogubljenje. Le tega ni mogel zanikati, kar so izjave tiste žrtve, ki se jim je posrečilo pobeigniti z morišča. „Tistih, ki so pod zemljo, pa ne morem spraveštat!“ sem mu z ogorčenjem rekla, a nič ni gnilo. Sklenili so, da bodo molčali o vsem in tega so se držali.

Tudi najbližji sorodniki pobeignih ali obsojenih domobrancev niso o ničemer nič vedeli ali pa so lagali. Predzno so se vedli, pričakujoč odrešilno Matjažovo vojsko, ki jo bodo štiti zavazniki. Tedaj bodo poročali še s tistimi, s katerimi pred begom niso več utegnili.

VPRAŠANJE: Kako ste se sploh odločili, da boste napisali kroniko dogajanj na Sv. Urhu? Pri tem nas zanima, kakšne težave ste imeli ob pisanju dogodkov?

ODGOVOR: Že pred vojno sem pisala dnevnik. Med vojno so dogodki, še zlasti v mojem šolskem okolju v vzhodni okolici Ljubljane naravnost terjali, da si jih beležim.

Ko so se poleti 1942 pojavili na bloku, ki je z bodočo živo obdajal Ljubljano, prvi oboženi belogardisti in z njimi tudi umori sodelavcev osvobodilnega gibanja, sem zaslutila, da se spopad med revolucionarnimi in naprednimi silami ne bo odvijal le v gozdovih, ampak tudi na terenu. Postala sem previdna v besedah in dejanjih, kajti, če bi kdo od nasprotnikov samo zaslutil, da si beležim dogodke, bi se gotovo znašla že med prvimi žrtvami.

Na bloku so bile težave s prenašanjem vsakršnega sumljivega materiala. K sreči sem bila kot učiteljica priljubljena pri ljudeh in tudi okupator je pri prehodu skozi blok naredil kakšno izjemo in ni preveč natančno pregledoval, kaj nosim v šolo in nazaj. Vse drugače je postalo, ko so se na bloku pojavili belogardisti obeh spolov. Morala sem se slačiti, da so lahko pregledovali tudi perilo, sezuvati, da so pregledali obutev in tudi tobako vseslej pretaknili. Ko je bilo najhujše, sem si skušala čim več dogodkov zapomniti in sem si le še imena in datume zapisovala na pivnicke v zvečke šolarjev, ki sem jih nosila popravljat domov. Te so navadno najbolj površno pregledali. Imela pa sem tudi nenavadno srečo. Predsednik učiteljskega društva za vzhodno ljubljansko okolico Mirko Kosin in blaginjak Avgust Lulik sta končala na Sv. Urhu, jaz pa, ki sem bila tajnica društva, sem ostala živa.

Skoraj dve leti me je preganjal na poti v šolo in domov prvi komandant urhovske postojanke Alojzij Dežman in mi grozil, da me bo dal pred šolo vpricho šolarjev ustreliti, da bodo videli, kako bodo moji možgani obrizgali zid, češ, da take učiteljice ne bodo vzgajale slovenskih otrok. V jesenski nemški ofenzivi so nacisti dobro obožili urhovske domobrance. Dežman je preizkušal njihove topiče. 21. oktobra 1943 se mu je izstrelak odbil od grče in udaril nazaj v glavo. Prebil mu je lobanjo, da so mu izstopili možgani in lep čas sem imela mir.

Tudi po njegovi smrti sem bila večkrat v veliki nevarnosti, a sem jo komaj slutila. Tiste dni je bil človek kakor mesečnik, ki ga nosi neznana sila in mora naprej po svoji poti. V polni meri sem se zavedela nevarnosti, v kakršni sem bila takorekč dan za dnem, šele po osvoboditvi, ko sem izpopolnjevala gradivo in začela pisati.

Posebna težava je bila v tem, kako priti do dokaznega, in dopolnilnega gradiva. V urhovski postojanki se je zadnje dni pred osvoboditvijo huje kadilo iz dimnikov kot iz velikega dimnika vedveške papirnice, so mi pravili ovidiči. Nemci so pred umikom požigali sledove za svojimi zločini in za zločini svojih hlapcev. Treba je bilo od človeka do človeka in z enega procesa zoper okupatorjeve sodelavce na drugega. Na njih sem spoznavala priče, ki so nastopale proti zločincem in jih prosila za podrobne razgovore. Od njih sem zvedela še za ljudi, ki niso prišli na proces, a so vedeli še za marsikakšno podrobnost.

Posebno dosti gradiva sem dobila od prič, ki so nastopile proti tistim urhovskim domobrancem, ki niso pravi čas pobeignili ali pa so bili prepričani, da za njihove zločine nihče ne ve. Ta proces se je odvijal v dneh od 11. do 16. marca 1946 pred okrožnim sodiščem v Ljubljani.

Več procesov je bilo tudi proti pobeignim zločincem. V enem izmed njih je bil imenovan Filip Žakelj, bivši kaplan šentlenarške fare. V teh procesih sem spoznavala reakcionarje v domovini, ki so še vedno vzdrževali stike z njimi v upanju, da se bo politični položaj v kratkem spremenil.

Vem, da se zdalec nisem odkrila vsega, kar se je med vojno dogajalo v urhovskih gozdovih, vendar mislim, da je iz tega gradiva, ki sem ga neodoljivo zbirala najmanj dvajset let – pri tem niso všteta vojna leta – lahko spoznati, kam lahko privedeta izdajstvo in verski fanatizem, kakršnega so pri nas ustvarili najbolj zagrizeni klerikalci.

Te kronike nisem pisala ne iz sovraštva in ne iz maščevalnosti, temveč kot sem navedla v posvetilu: v spomin vsem znanim in neznanim žrtvam, ki so izkryvale na urhovskem morišču in v okolici in v opomin tistim, ki bi skušali še kdaj stopiti na pot izdaje svojega naroda.

VPRAŠANJE: Kakšne težave ste imeli z izdajo kronike?

ODGOVOR: Kronika o dogodkih na Sv. Urhu med NOB – na kratko sem jo imenovala Sv. Urh – je izšla razmeroma pozno: Prva izdaja 1966.

Presenečal me je odnos raznih ljudi na položaju do tega mojega dela predvsem zato, ker ga je napisala ženska! Štiriletna osvobodilna borba je predstavljala resnično prekratko dobo za kakšno temeljito spremembo zakoreninjenih, stoletja trajajočih pogledov in stališč.

Druga težava je bila v tem, da se je zdel rokopolis kronike vsakomur, zlasti tistim, ki ga niso prebrali, preobsežni. Skrajšan rokopolis – 104 tipkane strani brez slikovnega gradiva – sem dala na razpolago pisatelju Louisu Adamiču za njegovo knjigo Orel in stena. (Ob tej priložnosti naj povem, da je verjetno Adamič ta rokopolis izgubil in je pisal po spominu. Leta 1949, ko je obiskal staro domovino, sem ga peljala tudi na Sv. Urh in mu razkazala sledove, ki so ostali od morišča in povedala vse, kar sem odkrila. Prosil me je, naj mu na kratko napišem, kar je slišal. V svoji knjigi pa je pisal Adamič precej drugače. Videti je, da so vtisi, ki jih je dobil na Sv. Urhu, močno vplivali nanj. Če bi ohranil rokopolis, bi ga ta opozoril na dejstva. Tako pa je opis urhovskega morišča v njegovi knjigi nerealen!)

Za en izvod rokopolisa, ki sem ga napisala za L. Adamiča, me je zaprosil Fr. Sajc, avtor Belogardizma. Namesto, da bi ga vrnil meni, ga je izročil Stanetu Lenarčiču, novinarju Dela, ki je podatke hitro obdelal in izdal brošuro pod svojim imenom. Ker gradiva sploh ni poznal, se je zgubil v njem in zagrešil vrsto zgodovinskih napak, celo take, da je med pobitimi žrtvami navajal še živeče ljudi in obratno. Opozorila sem ga predvsem na napake, ki jih sodobniki dogodkov, katere opisujemo, sploh ne bi smeli zagrešiti, pa tudi na to, da brez dovoljenja ne sme uporabljati tujih rokopolisov. Kljub opozorilu je ponovno zagrešil plagiat. Izročila sem ga Avtorski agenciji za Slovenijo, ki je vložila tožbo zoper njega. Na podlagi ekspertize, ki jo je napisal Josip Vidmar, je Stane Lenarčič podpisal izjavo, v kateri je obzvaloval svoje dejanje in se zavezel, da se česa takega ne bo nikdar več lotil. Obenem se je pismeno zahvalil, da sem sprejela sodno poravnavo, za katero so se zavzemali zlasti njegovi predpostavljani.

Sodna poravnava pa je bila važna tudi zame, kajti brez nje ne bi tiskali kronike Sv. Urh. Posvetovala sem se z uglednimi ljudmi, ali naj se podam v poravnavo. Svetovali so mi, naj se zadovoljim z izjavo, ki jo je podpisal toženec in je zanj kar dovolj ponižujoča. Glavno je zagotovilo, da pojde v tisk tako pomembno delo kot je Sv. Urh!

In tako se je zgodilo, da sem za to delo podpisala pogodbo na sodišču! Mislim, da je to prva in edina slovenska knjiga, za katero je avtor na sodišču podpisal pogodbo!

Urednik zbirke Dokazi pri zavodu Borec je bil pisatelj Tone Seliškar, ki mi ni bil nikoli naklonjen. Svojemu uslužbencu Emi Cesarju je naročil, naj napiše o mojem delu negativno kritiko. Ko mi je ob prejemu Kajuhove nagrade Cesar čestital, sem ga vprašala, zakaj mi čestita, ko je vendar napisal tako slabo poročilo o delu. „Moral sem! Saj sem bil vendar tam v službi!“ mi je odvrnil. Naročila negativna kritika mi je bila samoumevno dejstvo!

Svoje nadrejene osebe in razne funkcionarje je Seliškar slabo in neodgovorno informiral o meni in o mojem delu. Širil je govore, da bi kroniko o Sv. Urhu že davno tiskali, če ne bi zahtevala tako visokega honorarja. Ko sem zvedela zanje, sem pohitela k njemu in mu rekla, če je honorar kamen spotike, naj ga črtajo. On pa je take in podobne nesrečne govore širil še naprej.

Ko je uvidel, da sem z delom prodira, je vrgel moj rokopolis na dnu koša za papir in ga prekril z navlako in s smetmi. Svojeja nameščena Draga Supančiča pa je obdolžil, da mu je zgubil najbolj dragocen rokopolis in ga tiral pred sodišče. Supančiču se je posrečilo, da je s pomočjo snažilke našel rokopolis in dokazal, da ni kriv. Imela sem tako več izvodov svojega dela in rokopolis ne bi bil za vselej izgubljen, vendar se je tisk kronike zavlačeval zaradi takih in še več podobnih posegov „kulturnikov“ in drugih.

Končno sem se le srečala s tovarišem Miletom Smolinskym, predvojnim članom KP, ki je prevzel uredništvo zbirke „Dokazi“ pri zavodu „Borec“. Bil je navdušen nad mojim delom in je na svojo odgovornost, kljub številnim ugovorom z vseh strani, da delo ne sme biti tako obširno, še med tiskom prejemal novo gradivo in ga vnašal v posamezna poglavja. Večkrat mi je dejal: „Ko bi jaz opravil tako delo, bi bil srečen kot človek in kot komunist!“

Tudi jaz čutim zadovoljstvo, da sem opravila to delo. Nikoli nisem pomislila, ali je nevarno ali ni, ali je pretežno za „šibko“ žensko, najmanj pa na to, da bom naletela na take nepredvidene težave pri „naših“ ljudeh. Strašno me je bolelo za obnašanje mnogih, ki so to delo omalovaževali in mi metali težka polena pod noge. O tem bi lahko napisala nič manj obsežno delo, kot je kronika sama. Iz nje bi se jasno videlo, da je uboga Cankarjeva dolina Šentflorjanska še živa in da hodi po nji nič koliko prebivalcev, ki ne marajo resnice ne pokončnih ljudi, ki mislijo s svojo glavo.

Vendar sem prepričana, da bo nekoč ta nesrečna „dolina“ prav zaradi takih žrtev, kakršne opisujem v tej kroniki, le izumrla in jo bodo naselili ljudje, zrasli iz njihove krvi in trpljenja.

Stališče uredništva je bilo, da je takšen postopek potrebno ostro kritizirati, zato se je odločilo za objavo. Bivši glavni urednik Srečo Zajc se je kasneje odločil, da tokrat svoje odstopnice ne da v objavo. Za to se je odločil pet dni pred izidom.

Ljubljana, 12. 12. 1978
SREČO ZAJC
Molkova pot 18
61240 KAMNIK

V torek, 12. 12. 1978, dokončno odstopam z mesta glavnega urednika študentskega časopisa Tribuna, na katerega sem bil imenovan novembra 1976. Poleg poteka mandata, so za moj odstop bistvenega pomena naslednja dejstva:

1. Ker se ne strinjam z razmerami in odnosi, ki vladajo na UK ZSMS in ki UK ZSMS vladajo.

2. Ker se ne strinjam s kadrovsko politiko UK ZSMS (z načinom izbora kandidatov za glavnega in odgovornega urednika Radia Student in z nepopolnimi in nekonkretnimi pojasnili).

3. Ker je bila zlorabljena moja pripravljenost, da pomagam ustanovljati Informativni center na ljubljanski univerzi, ki naj bi dolgoročno uredil položaj Tribune in Radia Student. Projekt, ki sem ga izdelal, je bil sicer sprejet v nadaljnjo razpravo, sam pa žal pri realizaciji ne bom mogel sodelovati.

4. Ne strinjam se s takšnim načinom reševanja problematike Radia Student, ki omogoča, da s sredstvi, ki so jih za opremo RS prispevali tudi študentje, ki so delali preko Studentskega servisa, razpolaga neka druga delovna organizacija in kot edini argument še vedno ponavlja nezavidljivo finančno situacijo RS v letu 1979. Nikakor pa nisem apriono proti sodelovanju z Glasom Ljubljane: vendar ne za kakršnokoli sodelovanje.

5. Ker je bilo s trditvijo „da sem bil spomladi 1978 premalo energičen in nisem krotil uredništva Tribune“ diskreditirano moje dveletno delo in delo drugih urednikov, pri čemer se zlonamerno pozablja na celoviti pogled na razvoj Tribune od tiste pred dvema letoma do danes. Takšno nesamospolno in nekomunistično obnašanje do tujega dela (in napak, na katerih ni nihče vztrajal, v kolikor smo argumente za to sprejeli kot argumente) je v nasprotju z našo samoupravno in demokratično prakso in samo primer več z birokratsko delovanje v ZSMS.

6. Ker sem proti temu, da se proti meni zlorablajo glasovi ljudi, ki delajo na Radju Student, pa jih že čez mesec ali dva ne bo več, ker bodo Radio Student doletele temeljite kadrovske spremembe.

7. Ker se kot komunist in mladinec zavzemam za javno delovanje in zame ne morejo veljati privatni dogovori, pa čeprav so na ravni npr. sekretarjev dveh subjektivnih sil. To velja še posebno za kadrovanje in vzgojo kadrov.

8. Ker se ne strinjam s takšno mero tolerance, ki nekaterim ne dopušča, da bi se na svojih napakah kaj naučili in jih enostavno postavila pred zaprta vrata.

S tovariškimi pozdravi!

POD KOMOLCEM NAROKAVNIKI

Mogoče niti ni tako presenetljivo, kar se je zgodilo našemu, sedaj ex glavnemu uredniku Sreču Zajcu, pri njegovih naporih za izboljšanje in racionalizacijo informiranja na UK ZSMS in na univerzi. Zakaj ni presenečljivo? Zaro, ker so vzroki za takšne postopke nekoliko globlje narave, kot pa je recimo slab dan odgovornih birokratov na predsedstvu UK ZSMS, ljubljana, ki so odločili po „svojem“ prepričanju, da Srečo Zajc ni dovolj dober za to, da bi projekt, ki ga je sam idejno realiziral, tudi praktično vodil. Ti globlji vzroki posegajo predvsem v delovanje predsedstva UK ZSMS in UK ZSMS in njen revolucionarni angažma. Kar lahko ugotovimo je, in to je kritika znotraj ZSMS, da je s tem aktom predsedstva UK ZSMS, predvsem pa nekateri njegovi najvišji funkcionarji, dokazano, da se v nobeni stvari ne znajo sami odločiti in da vedno iščejo strice in tete, ki bi jim pomagali, da je takšno odločanje vedno povezano z oportunizmom, malomeščanskim strahom pred odgovornostjo, teoretičnim neznanjem, skratka nerevolucionarnostjo. Takšna ugotovitev pa ima seveda tudi nekatere daljnosežnejše posledice, vsaj v zvezi z delovanjem UK ZSMS in tistih družbenih pojavov, ki se jim reče birokratizem, karierizem, klečeplazenje pred obstoječimi družbenimi odnosi itd. in sicer tudi v področju za katerega marsikateri slovenski filister meni, da je pravi raj vseobče nedolžnosti in nepokvarjenosti. Govorimo seveda o „naši zlati mladini“ in njeni z ideali revolucionarne borbe proletariata „skoz in skoz“ prežeti organizaciji.

Takšen boj proti tem pojavom v ZSMS (in tudi sploh!) se mora začeti na vseh nivojih, segati pa mora od teoretične, stratske kritike konkretnega delovanja organizacije same, oz. njenih organov, pa do boja za uveljavljanje prodornih, revolucionarnih zahtev znotraj te organizacije, kar bi privedlo tudi do presejanja omenjenih pojavov. Deseti kongres ZSMJ bo dal nekaj zanimivih smernic.

V tem konkretnem primeru delovanja P UK ZSMS in njenih odgovornih pa mora naše uredništvo nujno v analizo delovanja univerzitetne konference in preko te analize tudi zavzeti stališče do usmeritve in dejavnosti UK ZSMS in njegova politično izvršilnega organa predsedstva, ter svojega lastnega dela.

I. Izboljšanje in racionaliziranje informiranja na UK ZSMS in na univerzi je zahteva, ki so jo postavile vse dosedanje letne in jesenske konference ZSMS na univerzi, ki so jo obravnavala skorajda vsa predsedstva UK ZSMS, uredništvo Tribune in njen izdajateljski svet. Rešitve, ki so jih vsi ti organi, forum konference, posamezniki, itd. predlagali, so poudarjali „povezavo dejavnosti komisije za informiranje pri UK ZSMS, Tribune, Radia Student in fakultetnih glasil.“ Predlogi teh rešitev so ostali nespremenjeni in so se ponavljali iz konference v konferenco, iz sestanka v sestanku, kakor je ostajalo stanje na področju informiranja nespremenjeno in le z majhnimi izboljšavami. Potem pa je bil na sestanku predsedstva 15. 11. 1978 sprejet sklep, da je potrebno izdelati programsko osnovo za ustanovitev Centra za informiranje. Zadolžen je bil Srečo Zajc.

II. Predlog je izdelan. Predsedstvo tega predloga ni obravnavalo. Pač pa ga je predsedstvo interpretiral njegov predsednik UK ZSMS Srečo Kolar, ki je dejal, da je predlog preširoko zastavljen, da UK ZSMS ne more izvesti tega projekta, ter, da je bistvenje rešiti trenutne probleme Radia Student, da je vse, kar predsedstvo ve o tem predlogu. In na podlagi tega se je odločalo!

III.

Istočasno je na UK ZSMS tekel kadrovski postopek za imenovanje glavnega urednika Radia Student. Predsedstvo je kot kandidate evidentiralo štiri ljudi in med njimi tudi Srečo Zajca. Za izvedbo kadrovskega postopka je bil zadolžen Ludvik Stepančič, sekretar UK ZSMS. Dne 11. 12. 1978 ob 18. uri je predsedstvo sprejelo kandidature Bojana Sotoviča za glavnega urednika Radia Student in Orel Lada za odgovornega urednika. Izvedbi kadrovskega postopka ni bila obrazložena, ni bila podana obrazložitev, zakaj sta bila sprejeta prav ta dva kandidata in zakaj je izpadel Srečo Zajc (ostali so sami odstopili od kandidature), razen če za obrazložitev sprejmemo zatrjevanje predsednika Sreča Kolarja, ki je dejal, da kandidata pozna, jima zaupa, da imata izkušnje, itd. In razen, če za obrazložitev sprejmemo odgovor sekretarja UK ZSMS Ludvika Stepančiča na vprašanje Sreča Zajca, ki je zahteval obrazložitev, zakaj je izpadel iz kandidatne liste. Sekretar UK ZSMS Ludvik Stepančič je ironično povedal, da „se je v postopku, katerega je vodil pogovarjal tudi z ljudmi, s katerimi se ponavadi ob takih priložnostih pogovarjamo (?), ki menijo (ti ljudje – strici in tete), da Srečo Zajc ni primeren za to delo, da je premalo energičen, ker spomladi leta 1978 ni krotil uredništva Tribune“. To naj bi bil argument, na podlagi katerega je moč oceniti dveletno delo glavnega urednika Sreča Zajca? To naj bi bil zaključek, do katerega so odgovori na UK ZSMS prišli v tem kadrovskem postopku? Nikaršnih drugih podatkov, ocene, analize dela glavnega urednika Tribune.

Ne! Dovolj je beseda neimenovanih – premalo energičen, ni krotil!!! Ta argument, ki je argument moči neimenovanih stricjev, za birokrata (ki se navzgor klanja, navzdol pa pritiska in, ki mu je Kidrič pripel krasen pridevek – biciklist) dovolj. Dovolj, da se v malomeščanskem strahu pred odgovornostjo znebi vseh mogočih zapletov, dovolj, da opusti vsak nadaljnji kadrovski postopek, vsako analizo, dovolj, da si v argument neimenovanih ne upa niti povdomiti več in da ga spozna kot popolnoma zadostnega.

IV.

Na sestanku predsedstvu UK ZSMS dne 11. 12. 1978 ob 18. uri je predsednik kadrovske komisije Viktor Lovrenčič podal predlog za kandidata za glavnega in odgovornega urednika Tribune. Predlagan je bil Igor Bavčar. Posebnosti tega kadrovskega postopka pa so naslednje:

- za ta postopek ni vedel glavni urednik Srečo Zajc;
- za ta postopek ni vedel Igor Bavčar;
- z njima niso bili opravljeni nikaršni razgovori v zvezi s tem predlogom razen tik (dobesedno neposredno) preden je bil predlog podan in dan po podanem predlogu;
- o tem postopku ni bilo seznanjeno uredništvo Tribune.
- Tako je bil Srečo Zajc odstranjen s kandidatne liste za vodja Centra za informiranje, s kandidatne liste za glavnega urednika Radia Student, z mesta glavnega urednika Tribune. Sie!
- Lahko zapišemo, da je to po obdobju, ko so se odnosi med Tribuno in izdajateljem dokaj uredili, nož v hrbet Tribunalnim prizadevanjem za ureditev in izboljšanje stanja na področju informiranja. To je negiranje dvoletnega dela glavnega urednika Tribune, negiranje dela uredništva Tribune, negiranje veljavnih določil za vodenje kadrovskega postopka. Se posebej pa je to negiranje principov zveze, ki ji pripadamo in za katere cilje se borimo – zveze komunistov. Je pa afirmacija skrajno birokratskih postopkov, ki spominjajo na metode J. V. Dj. S. Uredništvo je na svojem sestanku dne 12. 12. 1978 ob 18. uri sprejelo naslednje sklepe:
- 1. Uredništvo ne more več zaupati sekretarju UK ZSMS Ludviku Stepančiču zaradi njegovega postopka v zvezi z vodenjem kadrovskega postopka za imenovanje glavnega urednika Radia Student in njegovega postopka v zvezi z ustanovitvijo Centra za informiranje. Zato uredništvo sprejema sklep, da Ludvik Stepančič ne more biti več član uredništva Tribune. Njegovo članstvo preneha takoj.
- 2. Uredništvo Tribune v celoti podpira stališča Sreča Zajca v zvezi z njegovo odstopnico.
- 3. Uredništvo bo analiziralo svoje delo, delo UK ZSMS in njenih komisij in s to analizo nastopilo preko svojega delegata na konferenci ZSMS na univerzi.

Steingham

Dne 19.12.1978 ob 15. uri se je sestalo trinajst članov predsedstva UK ZSMS Ljubljana na svojem rednem sestanku. Tretja točka dnevnega reda je obravnavala tudi odstopnico našega (sedaj ex) glavnega urednika Sreča Zajca. Po zahtevanem odgovoru vodje kadrovskega postopka Ludvika Stepančiča, je predsednik UK ZSMS Srečko Kolar začel s razpravo v kateri je dejal, da se ne more strinjati s razlogi odstopnice, da pa predlaga predsedstvu, da sprejme odstop Sreča Zajca, ne pa odstopnice. Srečo Zajca se skupaj s še nekaterimi člani predsedstva (Bavčar, Leško) in prisotnimi člani uredništva Tribune (Jurčan, Bavljač) seveda s takim predlogom ni strinjal in je zahteval, da se o njegovi odstopnici izrečejo vsi prisotni člani predsedstva. Predsednik UK ZSMS Srečko Kolar, ostro nasprotuje temu predlogu in pravi, da se vsi člani predsedstva niso dolžni izrehati o tem vprašanju, da je dovolj, da se odločijo na podlagi njegove in sekretarjeve izjave in besed ostalih razpravljalcev. Ta svoj predlog je "podkrepil" s utemeljitvijo, da pač neko debata in prvi točki dnevnega reda, drug pa v resnici tretji točki in, da nix nogoče in ne nužno, "da se vsi na vse spoznajo". Podkrepil in podprl ga je Miran Milavec, predsednik komisije za idejno-politično delo, ki je dejal, da si on pa še en bo dovolil reči birokrat, nekommunist, kakor naj bi to neargumentirano in netežno izjavil Zajc Srečo v svoji odstopnici. Na zahtevo Sreča Zajca, sedaj ex glavnega urednika Tribune, naj argumentira kaj je neargumentirano in netežnje v njegovi odstopnici, je Miran Milavec v svoji nevednosti utihnil. Po krajši razpravi (sodelovali so Kolar, Stepančič, Zajc, Bavčar, Bavljač, Leško, Topovšek) je prevladalo mnenje, da predsedstvo ne more sprejeti odstopa ne, da bo sprejelo odstopnico, ker so razlogi, ki so navedeni v odstopnici - razlogi odstopa. Če predsedstvo sprejme odstop se strinja s razlogi odstopa, torej s odstopnico. V nasprotnem mora od Zajca zahtevati, da ostane in opravlja svojo funkcijo dalje, je rekel Bavčar. Na to je visionaroko in preroško odgovoril predsednik UK ZSMS Srečko Kolar, ki je dejal, da ~~čim~~ je Zajc "po svoji navesti" dal odstopnico, ne more več delati, ker ne dela, ker si on (Srečko Kolar, predsednik UK ZSMS) ne more več predstavljalni sodelovanja med "nami in njimi" na temeljih prijeteljkih in kolegijskih kolegijskih odnosov. Zato, razen svojih predvidevanj, seveda ni imel dokazov. Tedaj se situacija obrne za 180°. Kolar predlaga, da se sprejme odstop, da pa bodo člani P UK ZSMS o odstopnici razpravljali tedaj, ko jo bodo imeli pred seboj in fotokopirano. Kolar je v dveh minutah spremenil svoje mnenje in nenkrat se ni zdi, da je celo zelo pomembno, da vaak član predsedstva o tem ve čim več, da je v popolnosti seznanjen. Ob tem ga ne moti, da bodo popolnoma neseznanjeni sprejemali odstop in ne to, da je prav temu (seznanjenosti posameznih članov predsedstva in njihovem eksplicitnem izrekanju o odstopu in odstopnici Sreča Zajca) sam, personalno, zelo nasprotoval. Pred dvema minutama. Bavčar mu dokáže, da je njegov postopek skrajno birokratski! Kolar molči in gleda (Bavčarja!). Obenem se razvije debata o delu UK ZSMS in njenega predsedstva, ki jo začne Bavčar. Govori o delu P UK ZSMS, njegovih komisijah, nepráotnosti članov predsedstva, nerešemu odnosu do priprave letne konference, nepisanju pobočil predsednikov komisij v zvezi s tem, govori o delegatki (ne)povezanosti s OO ZSMS, kar se mu zdi najpomembnejše, govori o.... Sredi besed ga s udarcem ob niso (s oboji rokama!) in močno-zvišanim tonom prekine predsednik UK ZSMS Srečko Kolar s besedami: "Pa kaj, Bavčar, želiš ocenjevati

delo predsedstva UK ZSMS, ali kaj?" Na to mu, s nič nižjim tonom (morda višjim) odgovori vprašani, rekoč: "Da, Kolar, želim ocenjevati delo predsedstva UK ZSMS, ker menim, da je to moja pravica in dolžnost, kot komunista in odgovornega urednika Tribune, ker menim, da brez analize dela UK ZSMS ne moremo govoriti o razlogih za Zajčev odstop. Ne boš pa mi podknil to, da skuša Tribune ocenjevati delo UK ZSMS ip predsedstva, ~~zak~~ s stališč nekega "samostojnega političnega subjekta", ne. To je kritika našega dela, dela predsedstva UK ZSMS in komisij." Kolar nima pripomb, Bavčar pa zahteva, da grejo njegove besede o Tribune kot "samostojnem političnem subjektu" v zapisnik. Leško Vera, zapisničarka, piše. Bavčar konča. Na Zajčevu ponovno izjavo in zahtevo, da ni zadovoljen z danes in tu prebrano obrazložitvijo in, da zahteva, da Stepančič, kot vodja kadrovskega postopka, pove to, morali česar je on sploh zahteval obrazložitve - neurečeno na podlagi katerih in čigavih izjav se je odločil za negativno oceno njegovega minuloga dela, Stepančič odgovarja. Pravi, da se je pogovarjal, kakor naj bi to bilo normalno, in sicer po telefonu, s določeni ljudmi, ki so mu pač dejali "to in to". Ni povedal kaj in kaj. Rekel pa je, da jih ne bo imenoval, ker nima njihovih pisanih ampak le ustno/telefonske izjave na podlagi katerih se je odločil in se boji, da bo njihovo ime zlorabljenost. Zajc mu dokazuje, da je to skrajno birokratsko voden postopek. Stepančič nadaljuje in govori o s.pupnici, ki mu jo je dalo predsedstvo s tem, ko mu je zaupalo vodenje kadrovskega postopka, o tem, da se mora predsedstvo sedaj ponovno izreči o njegovi odgovornosti in o postopku, ki ga je vodil. Kolar ga podpre, pravi, da je bil kadrovski postopek pravilno izpeljan. Milavec (v prejšnji točki dnevnega reda, ko je predsedstvo razpravljalo o imenovanju delovnega predsedstva za konferenco je dejal /cit./: "Dejmo eno besed za dekoracijo"), predsednik komisije za idejno-politično delo, pritrdi in predlaga, da vseeno sprejmemo Zajčev odstop. Utihne. Govori spet Stepančič. Tokrat o "naravni idealnosti, ki, da je ni, o šahovskih pravilih igre, o rezanju ljudi s položajev", itd. Bavčar mu dokáže, da ne gre za nobeno od teh vprašanj ampak za to, da se odločimo o razlogih za odstop in o tem, da je nemogoče sprejeti odstop in ne odstopnice ali odstopnico in ne odstopa. Kolar nasprotuje in trdi, da je oboje možno, da je v drugem primeru potrebna samokritika dela predsedstva, za kar pa misli, da ni razlogov. Bavčar se strinja s tem, da je drugo možno (odstopnica dam, odstop ne) ne pa s tem, da ni razlogov za samokritiko. v tem primeru. Jurčan (~~prejeto~~ pri tem uporablja nekatere sočne arbohrvatske kletvice) pravi, da čemu takemu še ni nikdar ustno in, da je to "običajna pindurija". To zaboli danes selo na moralo sklicujočega se Mirana Milavca, ki skuša nasprotovati Jurčanu, vendar mu to ob močnem povratnem reagiranju (verbalnem) ne uspeva. Stepančič skuša izreči končno besedo v zvezi s odstopom in v ta namen s zanimivo ~~priznava~~ konstrukcijo izvede primerjavo; češ, kaj pa, če bi neko v odstopnici napisal nekaj fašističnih izjav s katerimi se P UK ZSMS nikakor ne more strinjati - ali naj tedaj sprejmemo ob odstopu tudi odstopnico? Na Zajčevu proučno naj mu pojasni zvezo med fašističnimi izjavami in njegovo odstopnico, Stepančič pravi, da je to "zgodlj primer"(!). Končno predsedstvo na predlog predsednika sprejme sklep, da se sprejme odstop Sreča Zajca, da pa se bo predsedstvo o odstopnici pogovarjelo na ~~predsedstvenem~~ naslednjem sestanku P UK ZSMS in aktivu ZK Pri P UK ZSMS. Konferenca kadrovskega zased Tribune ne bo obravnavala. Konec ob 18.30 uri. Zapisal Bavčar Igor.

MAŠVA: Kandidiranje glavnega urednika RŠ (velja tudi za obrazložitve tov. Zajc Sreču)

Predsedstvo UK ZSMS je na 6. seji v dneh 15., 16., 17. nov. 1978 evidentiralo tovariše Lovrenčič Viktorja, Orel Ladota, Topovšek Janesa, Sotošek Braneta in Zajc Srečota kot možne kandidate za glavnega urednika RŠ. Na isti seji sem bil zadovoljen s vodenje kadrovskega postopka. (predsednik kadrovske komisije tov. Lovrenčič Viktor je med predlaganimi). Navedene tovariše sem povabil na razgovor ter se na osnovi podatkov, ki sem jih posameznih dobil in na osnovi pogovora s njimi odločil predlagati predsedstvu za kandidata za glavnega urednika RŠ tov. Sotošek Braneta ter za odgovornega urednika tov. Orel Ladota. Nadaljevanju tega zapisa bomo skušali obrazložiti vzoke, ki so botrovali nekakšnim odločitvam tov. Zajca.

Na osnovi obojega sem prišel do ugotovitve, da organizacijske in vodstvene sposobnosti tov. Zajca niso boljše od predlaganega tov. Sotoška. Ta je kot sekretar OK ZSMS Ljubljana-Šiška uspešno vodil tako organizacijo dela kot finančno materialno poslovanje OK ZSMS in sem mu na tem področju dal prednost.

V drugem delu sem skušal na osnovi meni znanih dejstev oceniti moralno politično neoporečnost evidentiranih kandidatov. Tov. Zajca, Sotoška in Orela ocenjujem kot moralno politično neoporečne, pri čemer ugotavljam, da je tov. Zajc Srečo saradi svojega dela še klican na politično odgovornost (glej dokumentacijo Komisije UK ZMS).

Na osnovi obojega sem prišel do ugotovitve, da organizacijske in vodstvene sposobnosti tov. Zajca niso boljše od predlaganega tov. Sotoška. Ta je kot sekretar OK ZSMS Ljubljana-Šiška uspešno vodil tako organizacijo dela kot finančno materialno poslovanje OK ZSMS in sem mu na tem področju dal prednost.

V drugem delu sem skušal na osnovi meni znanih dejstev oceniti moralno politično neoporečnost evidentiranih kandidatov. Tov. Zajca, Sotoška in Orela ocenjujem kot moralno politično neoporečne, pri čemer ugotavljam, da je tov. Zajc Srečo saradi svojega dela še klican na politično odgovornost (glej dokumentacijo Komisije UK ZMS).

Na osnovi obojega sem prišel do ugotovitve, da organizacijske in vodstvene sposobnosti tov. Zajca niso boljše od predlaganega tov. Sotoška. Ta je kot sekretar OK ZSMS Ljubljana-Šiška uspešno vodil tako organizacijo dela kot finančno materialno poslovanje OK ZSMS in sem mu na tem področju dal prednost.

V drugem delu sem skušal na osnovi meni znanih dejstev oceniti moralno politično neoporečnost evidentiranih kandidatov. Tov. Zajca, Sotoška in Orela ocenjujem kot moralno politično neoporečne, pri čemer ugotavljam, da je tov. Zajc Srečo saradi svojega dela še klican na politično odgovornost (glej dokumentacijo Komisije UK ZMS).

Na osnovi obojega sem prišel do ugotovitve, da organizacijske in vodstvene sposobnosti tov. Zajca niso boljše od predlaganega tov. Sotoška. Ta je kot sekretar OK ZSMS Ljubljana-Šiška uspešno vodil tako organizacijo dela kot finančno materialno poslovanje OK ZSMS in sem mu na tem področju dal prednost.

V drugem delu sem skušal na osnovi meni znanih dejstev oceniti moralno politično neoporečnost evidentiranih kandidatov. Tov. Zajca, Sotoška in Orela ocenjujem kot moralno politično neoporečne, pri čemer ugotavljam, da je tov. Zajc Srečo saradi svojega dela še klican na politično odgovornost (glej dokumentacijo Komisije UK ZMS).

Ljubljana, 19/12-1978 Sekretar UK ZSMS Stepančič Ludvik

FERIALSTUDENT
STUDENSKI LIST
DASU OVI JOS
ZIVI?

STRIP
TRIBUN I OSVETNICI... DALJE!

MALO KO JE ŽILCO ZA TRIBUN...
NE, NO I KAKO BI, KAD NA
SVOJEM MALOM PODRUČJU
NA ŠTEJERU SVIJEJA,
KAD SLOBODNI VOĐA SITI
VEDVA NEŠTO OKO 5000.
BUN JE ZAROVČAN, JET
SLOBODNI VOĐE SA VE-
344 AMERICITAMA VERTO
ELI I PALI V OČI SVEOB-
VUATNOM TOTALU. KAZI
JE VLADAO SVIJETOM TE
ELI I ILI KORUMPIRACI,
24, NARPOSTO, UNIVISTIAO

TOČNO ISTOŠNO
OD TRIBUNOV
PODRUČJA, NALA-
ZILA SE GELIPA-
SLOBODNI VOĐA
VOJSKOVIC. PRIGA
JE STARA KOLIKO I
TOTALOVA VLADA.
VOJSBILU SE SA-
VŠE BAZGALAMO
POKUSAO POVEČATI
BROJ SLOBODNIH,
I NAKAINO, O DMAH,
JE HIDARIO H OZI
VELIKOM TOTALU...

PA, PIČKA MI ČORANA
TRIBUNE, DOKLEH
ČE OVA VEBA DA!
TIŠINA TAMO!
VOJSBILU NE BI
ZNAO DA NIJE U
OPASNOSTI. U
OSTALOM, DOBRO-
VOLJNO STE POŠLI!!

VIDI ONO!

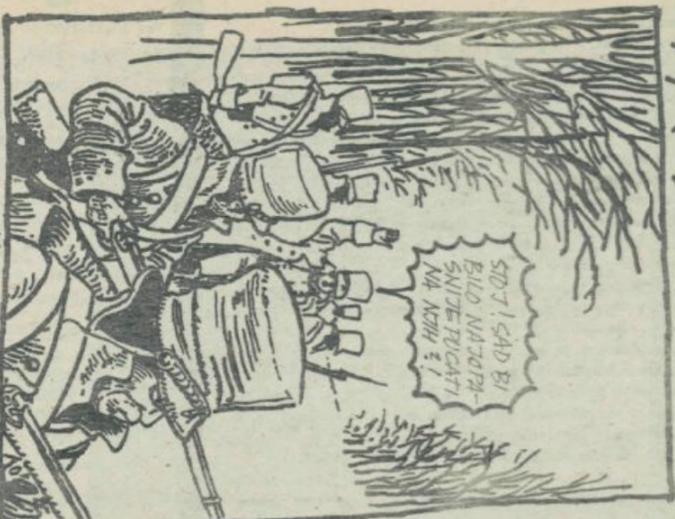
DRAGA MOJA
- OPET SE VIDI -
- MO, AH, KOLIKO
SAM ŽELIO OVAV
SUSRETO KAKO
ŠTE LJEPER, DA
SAMO ZNATE...

ZNAM, NO
IPAK HNA-
LA VAMA...

TECI I ŽIVI
TRIBUNIL DA
SMO NALETILI
NA TOTA LOVE
SIZI KEJI

RADOVAN 78.

NOVI KVADRAT

SD-1, SMO BI BILU NAJODR-
SNIJE PUGATI
NA KRM 2!

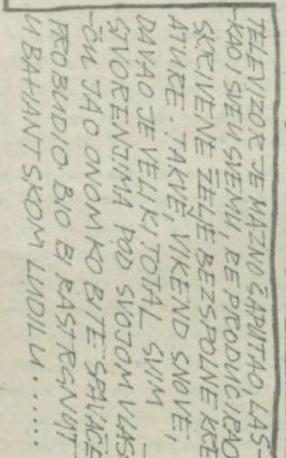
DAJE, MOGAM VAM
RECI DA STE DANAS
POSLEDNO LIJEPA
PEAGA MOGA.....

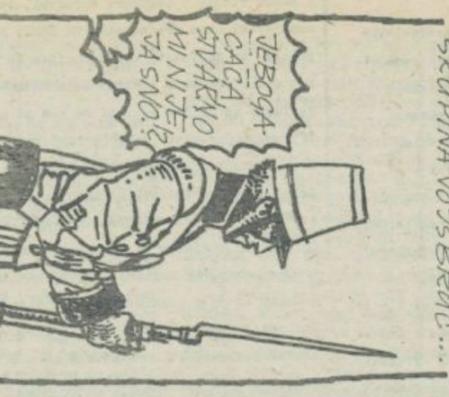
GRUPINA VOJSERJIC....

VIDITE, DA SMO
GA PROBUDELI,
BIM OMIKUIH
SIZOVA BI BILU
DUSTA, DA NAS
LISI BRIGI, KAKO
PREZIVCEIT.

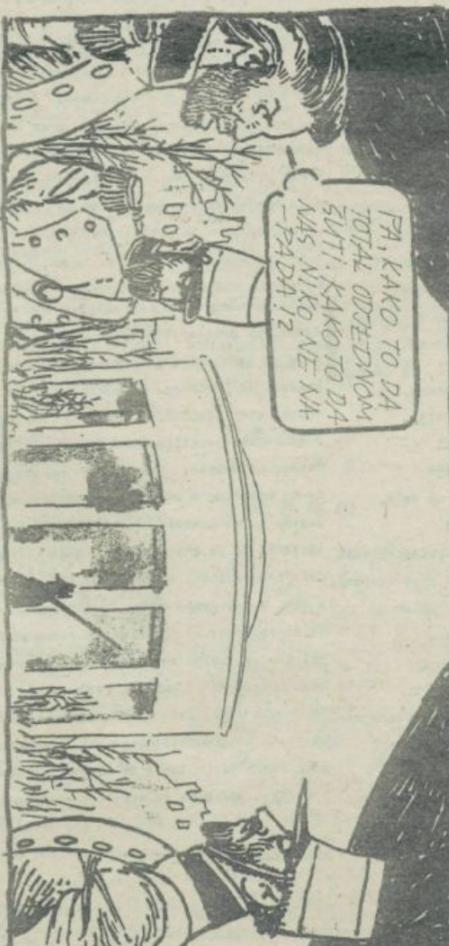
RADOVAN 78

TELEVIZOR JE MAZNO ZAPITAO, LAS-
KAOI SRENU SRENU, EE PRODUKCIJU
SKRIVENE ZELE BEZPOLNE KRE-
ATIVKE. TAKVE, VIKEND SNOVE,
DAVAO JE VELIKI TOTAL SVIM
SVORENTIMA POD SVOTOM VAS-
ON JAO ONOMKA BITE SPRAVICE
PROBUDIO BIO BI RASTEGANIT
I BAHANT SKOM LINDILU.....

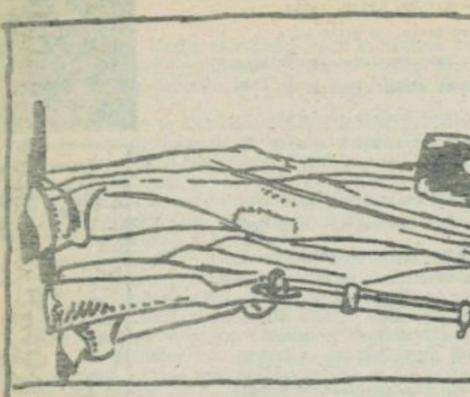

TEBOGA
GAGA
STARKO
M NIJE
TA SMO?

PA, KAKO TO DA
TOTAL ODREDNOM
SMITI, KAKO TO DA
NAS NIKO NE NA-
-PADA IZ

© NOVI KVADRAT

U IZTO VRIJEME GRU-
-PA TRIBUN JE UZLA-
NA TENTUKIT VOJSERJIC
-CA POSTO SA ZNALI DA
VELIKI TOTAL DEZI TE-
-RITORIJ POD PRISMO-
-TRON, KRETAJI SA
SE U PODNOM POKRETKU.

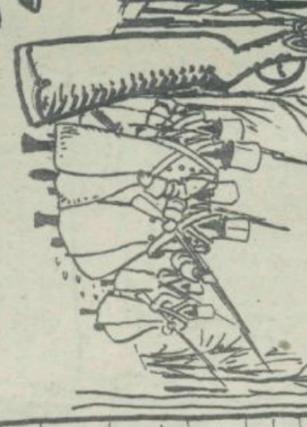

RADOVAN 78

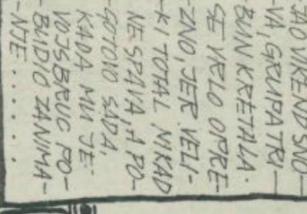

A PRUJE KOLIKO JENENAVAN
JE ONEMOGUCEN KON-
TAKT SA SLOBODNIM-
MA VASEGTERITORIDA?

© NOVI KVADRAT

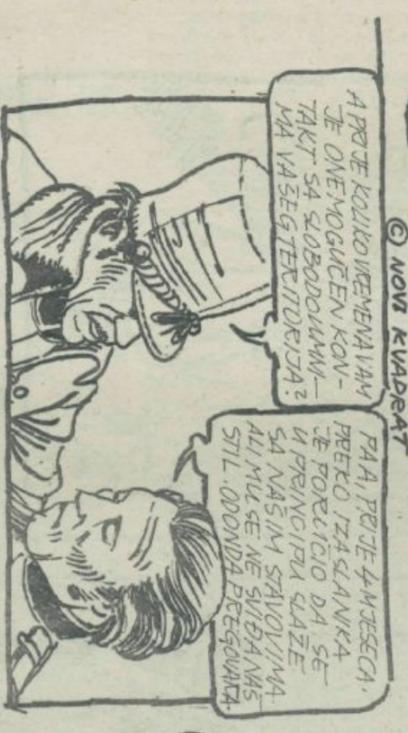
PA A, PRUJE 4 MJESECA,
PREKO IZASLANIKA
JE PORUCILO DA SE
I PRIVOLJIVA GLAZE
SA NASIM STANOVIMA
ALI MI SE NE SUDANAS
STIL ODONDA PREGOVARA.

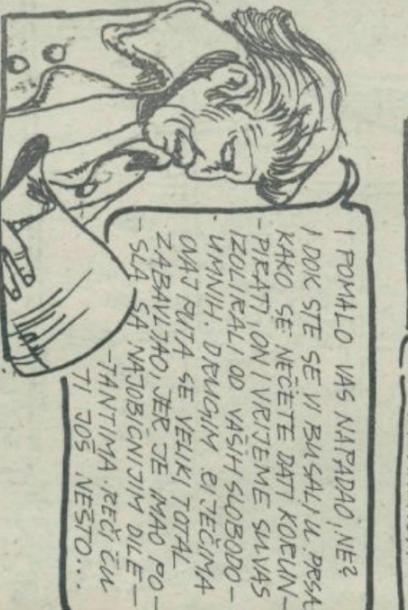
PREMDA JE TRAJ-
-NO VIKEND SNO-
-VA, GURAPATRI-
-BUN KRETAJA
SE VELO OPRE-
-ZNO, JER VELI-
-KI TOTAL MIKAD
NESPAVA, A PO-
-GOTO SMO DA,
-KADA MI JE
-VOJSERJIC PO-
-BLIDIO ZANIMA-
-NJE.....

BODIM SE DA STE UZA-
-LUD DOŠLI. NAS VIŠE
-NIKO NE NAPADA....

I POMALO NAS NAPADA, NE?
I DOK STE SE VI BIASALI U PRUJE
KAKO SE NEČETE DATI KOČUN-
-PREAT, ON I VRIJEME SA VAS
IZOLIRALI OD VASIH SLOBODO-
-UMNIM. DUGIM EITECIJMA
OJAT PUTA SE VELIKI TOTAL
ZABAVLJAO, JER JE MAO PO-
-SLA SA NROBICINIM DILE-
-TANTIMA. RECI SU
-TI 705. NESTO...

VI LIKARU NISTE STUO-
-RENI ZA SLOBODNE VOJE-
-TO JE SIVATTO TOTAL, PA
-VAM SE SAHO NARUGAO.
-DETRI, DEVO DOVA, ANDE
-NEHANO SA SPASAVATI!

KAD STE NA POKON SAVATILI DA VAS
JE PRESEAO, HITELI STE U SUCROT ODUR-
-NOST KUCCEVOSTI, STO SIVANICE PRO-
-RIST. POZIVALI STE NAS U PIVOZI, MISLE-
-TINE RAZUMI, TOKDA DA VAS ONISTI
-GRUBOM SLOV, ANCEL STE SIVICAK BO-
-GUA, A TO SMO BI MI NAZEBU, I TO VAS SE
-NICE TEGALO!

DOBRO BOGAYU, PA
-ZAK SE BRZODA NE-
-ZANE, TRIBUN I OSVE-
-TNICI" ?

RECI TI MENI,
-KOG KURCA NOBEHO
-OSVEDIVATI I SVEZA-
-TICI NASTAVI KAZ